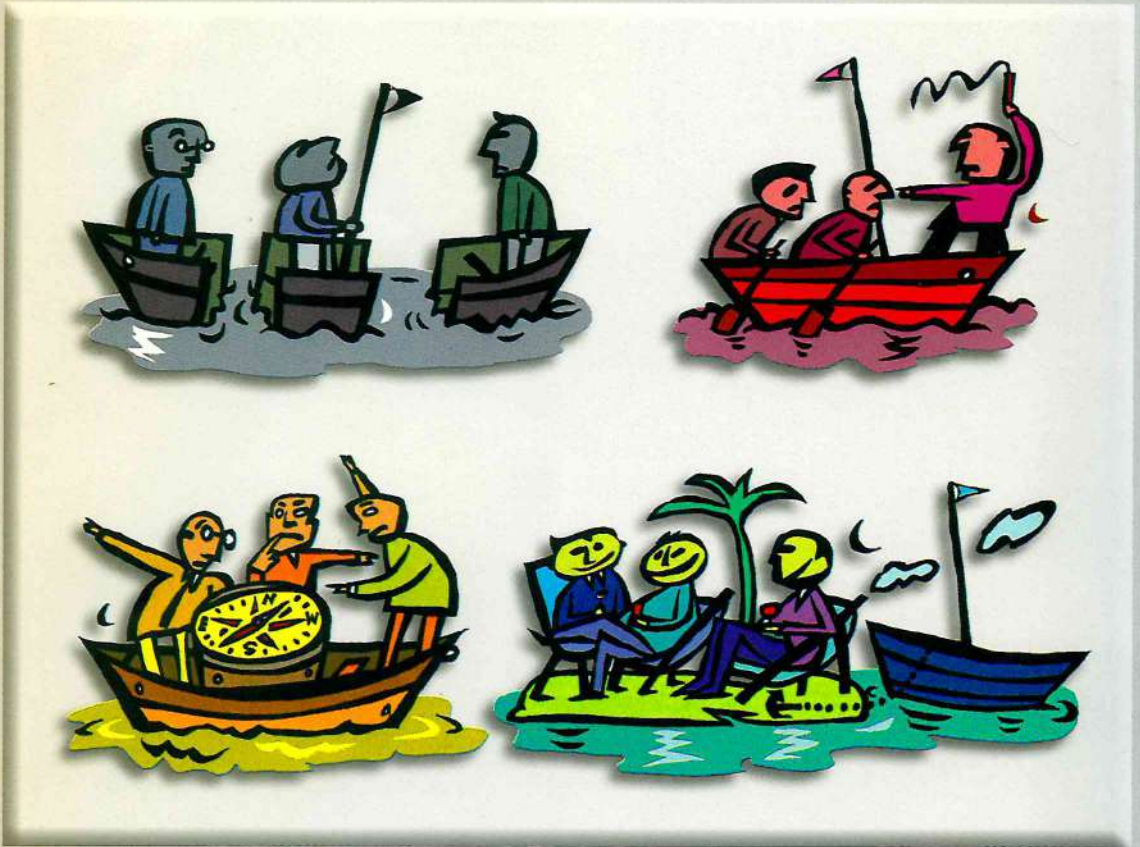

ישראל 2025

תרחישים לעתיד החברה הישראלית

ישראל 2025

תרחישים לעתיד החברה הישראלית

עורך: דירק סדובסקי

קרן פרידריך אברט
ת.ד. 12235
הרצליה, 46733

טל.: 09-9514760

פקס: 09-9514764

דואר אלקטרוני: fesisra@netvision.net.il

אינטרנט: <http://www.fes.org.il>

עורך אחראי: ד"ר וינפריד וייט

איורים: עמוס אלנבוגן

עיצוב גרפי: יפה כהן

עריכה לשונית: יואל צפריה, צפריה תקשורת

הדפסה: אחדות

תוכן העניינים

עמ' 3	דבר העורך
עמ' 5	חלק א' - הרקע
עמ' 5	תכנון בעזרת תרחישים - אודות הפרוייקט בישראל (מאת ד"ר יוסי ריין ואל"מ [מיל.] יונתן לרנר)
עמ' 10	משתתפי פרוייקט "ישראל 2025"
עמ' 12	חלק ב' - התרחישים
עמ' 13	תרחיש א' - "ספינת עבדים"
עמ' 14	תרחיש ב' - "ספינה תועה בימים"
עמ' 15	תרחיש ג' - "שלוש סירות"
עמ' 16	הערת ביניים
עמ' 17	תרחיש ד' - "בחוף מבטחים"
	חלק ג' - הסיפורים
עמ' 19	מבוא לסיפורים
עמ' 20	"ספארטהייד" (מאת ד"ר רון פונדק)
עמ' 27	"יום העצמאות האחרון" (מאת ישראל הראל)
עמ' 34	"אוטונומיה ערבית" (מאת ד"ר חנא סוייד)
עמ' 35	"סיפור האוטונומיות" (מאת מנחם ליבוביץ)
עמ' 38	"סוכת שלום" (מאת גידי גרינשטיין)
עמ' 42	"קשת בענן" (מאת ד"ר מור אלטשולר)
עמ' 46	נספח: רשימת מפגשי הקבוצה

דבר העורך

כיצד תראה החברה הישראלית בשנת 2025? האם היא תצליח להתגבר על השסעים הפנימיים שמאפיינים אותה כיום? אם לא, איזה אופציות עתידיות עומדות בפניה? - עם שאלות יסוד אלה ניסו להתמודד משתתפי פרוייקט "ישראל 2025", פרוייקט ראשון מסוגו בישראל, אשר התקיים במהלך השנתיים האחרונות ואשר מוצג בחוברת שלפניכם.

את הפרוייקט יזמה קרן פרידריך אברט בישראל, על פי תהליך דומה שהתנהל בדרום-אפריקה, בתקופת הביניים שלאחר שחרור נלסון מנדלה ממאסר ולפני הבחירות הכלליות הדמוקרטיות הראשונות. בתקופה זו פעלו אישים בכירים שייצגו קבוצות שונות בחברה הדרום-אפריקנית במטרה לעצב מחדש את המדינה הדרום-אפריקאית ואת חוקתה. התהליך מוכר כפרוייקט "מונט פלור" ("Mont Fleur"). את הפרוייקט יזם בזמנו משרד קרן פרידריך אברט בקייפטאון, שבדרום אפריקה, בהנהלתו של די"ר וינפריד וייט.

החוברת שלפניכם משקפת, אפוא, ניסיון נחשוני לשרטט את דמותה של ישראל בעוד כחצי יובל שנים. הפרוייקט התבסס על מתודה הרווחת כיום בעולם העסקים ומוכרת בשם "תכנון בעזרת תרחישים". לפי שיטה זו מציירים את העתיד על בסיס נתוני ההווה. את התרחישים השונים שלפניכם שרטטו יחד, בעבודה קיבוצית, נציגים של זרמים וקבוצות שונות בחברה הישראלית, מתוך מטרה להצביע על הסכנות האורבות לפתחה של המדינה והחברה ועל הדרכים להתמודד מולן, תוך הסכמה והידברות בין הקבוצות. הקבוצה פעלה בהנחיית די"ר יוסי ריין ואל"מ (מיל.) יונתן לרנר מחברת CSC.

הקבוצה התגבשה סביב שני אנשי ציבור ידועים: די"ר יאיר הירשפלד, היסטוריון וחוקר, מאדריכלי הסכמי אוסלו וישראל הראל, עיתונאי ותיק וחוקר במכון הרטמן ומראשי תנועת ההתיישבות ביהודה ובשומרון. השניים החלו בעבודתם, על רקע השסעים שהתעצמו בחברה הישראלית, וצירפו אליהם מספר חברים המשקפים את הפסיפס התרבותי והחברתי המגוון של ישראל בשנות ה-2000. נוצרה בקרב חברי הקבוצה דינמיקה אנושית מעניינת, כאשר החיבור בין אנשים כה שונים, המייצגים השקפות עולם שונות ומנוגדות, הוליד הסכמות מפתיעות לגבי עתידה של ישראל.

חברי הקבוצה הסכימו על מספר תרחישי יסוד אשר כל אחד מהם מתאר את ההתפתחות האפשרית של החברה הישראלית עד שנת 2025. משתתפי הפרוייקט צופים כי אם לא ייעשה מהלך מתקן, כבר בעתיד הקרוב, קיימת סכנה שאחד משלושת התרחישים הבאים יתממש הלכה למעשה:

- שלטון רודני של הרוב היהודי על המיעוט הערבי
- איבוד הצביון היהודי-ציוני של המדינה
- התפלגות המדינה וחלוקתה לקנטונים

משתתפי הפרוייקט הסכימו שרק בדרך של הידברות ונכונות לויתורים הדדיים ניתן למנוע את ההתפתחויות הללו ולהביא לידי מימוש את התרחיש הרביעי החיובי המתאר ישראל יציבה, משגשגת ודמוקרטית.

חלק א' - הרקע

תכנון בעזרת תרחישים - אודות הפרוייקט בישראל

ד"ר יוסי ריין
אל"מ (מיל.) יונתן לרנר

"תכנון בעזרת תרחישים" פותח כמכשיר לקבלת החלטות בקרב חברות וארגונים עסקיים. הראשונים שעשו בו שימוש מאסיבי היו מנהלי חברת "של" ההולנדית ושימוש זה מוערך כאחד הגורמים העיקריים שהביאו לצמיחתה של "של" בתחילת שנות השמונים. באותן שנים קיבלה "של" החלטות עסקיות משמעותיות כתוצאה מנכונות מנהליה לבחון יותר מתרחיש אחד לגבי ההתפתחות הצפויה בעתיד. קבוצת התרחישים של החברה הציגה בפני המנהלים הבכירים כמה תרחישים אפשריים והם החליטו שלא ניתן להתעלם מהם. ואכן, בעוד כל חברות הנפט התארגנו לעליה מתמשכת במחירי הנפט, חברת "של" התארגנה גם לאפשרות של ירידה במחירים, כפי שאכן ארע.

אירוע זה ממחיש את המשמעות העיקרית של המתודה - לפנינו עומד יותר מתרחיש עתידי אפשרי אחד ומן הראוי להתייחס אל כל אחד מהם ברצינות. התייחסות לעתיד אפשרי אחד בלבד עלולה להביא לכישלון. באותה מידה, התעלמות מעתיד אפשרי אחר עלולה להסתיים באסון. מכאן שבניית מספר תרחישים אפשריים עשויה להביא לקבלת החלטות נכונה יותר ביחס לעתיד.

פרוייקט התרחישים, המוצג בחוברת זו, נשען על ידע וניסיון שהצטבר בפרוייקט "מונט פלור" בדרום-אפריקה. פרוייקט זה עשה שימוש במתודת התרחישים, במטרה לנסות וליצור הסכמה לאומית רחבה בדרום אפריקה לקראת חילופי השלטון עם סיום שלטון האפרטהייד והמעבר למדינה דמוקרטית רב-גזעית. בפרוייקט השתתפו נציגי מרבית המפלגות והקבוצות בדרא"פ והוא הונחה ע"י אדם כהנא בחסות קרן פרידריך אברט הגרמנית. הקבוצה הגיעה למסקנה כי בפני השלטון החדש עומדות מספר אפשרויות לניהול המדינה, אך המסקנה הבולטת הייתה שמדיניות חברתית וכלכלית פופוליסטית נדונה לכישלון וכי המדיניות הרצויה היא זו שבה מתקיימת התקדמות מדורגת לקראת חלוקה הוגנת של המשאבים בין קבוצות האוכלוסייה השונות.

הדבר התאפשר כי מלכתחילה נמנעה הקבוצה מלכוון את דיוניה לגישור על כל הפערים הקיימים בין הקבוצות. במקום זאת, בחנו חברי הקבוצה את כל האפשרויות העומדות בפני הממשל החדש ובמקום להסכים על עתיד אחד, התבקשו חברי הקבוצה להסכים על כמה "עתידים". כלומר, נדרשה נכונות של כל צד להכיר בתרחיש שמציג צד אחד כאפשרי, בעוד שזה נדרש להכיר באפשרות שתרחיש אחר יתממש.

במובנים רבים מהווה פרויקט "מונט פלור" אבן דרך ייחודית בתולדות המאמצים להשגת הסכמה בין קבוצות אינטרס החלוקות ביניהן בצורה משמעותית. עובדה היא שלפרוייקט נודעה השפעה רבה על הנשיא נלסון מנדלה ועל האופן שבו הוא ניהל את דרא"פ הדמוקרטית ועל עיצוב החוקה. בפרוייקט זה נעשה, ככל הנראה בפעם הראשונה, שימוש במתודה של "תכנון בעזרת תרחישים" על מנת להשיג הסכמה כזו. בעקבות זאת נעשה שימוש במתודה זו במקומות רבים אחרים.

בתהליך בניית התרחישים נעזרו חברי הקבוצה בשורה של מומחים מהשורה הראשונה בנושאים שהיו רלוונטיים במיוחד כמו דמוגרפיה, כלכלה, המזרח התיכון וכו'. יבואו על הברכה פרופ' סרגיי דלה-פרגולה מהאוניברסיטה העברית, מנכ"ל משרד האוצר לשעבר פרופ' עזרא סדן, ד"ר עוז אלמוג ממכללת עמק יזרעאל, עמי אילון ראש השב"כ לשעבר, ד"ר יורם מיטל ממרכז חיים הרצוג לדיפלומטיה באוניברסיטת בן-גוריון ופרופ' אלי רכס מאוניברסיטת ת"א. כולם היו לעזר רב לקבוצה ועל כך תודתנו. חברי הקבוצה אף עשו שימוש נרחב במאגרי מידע ובמקורות מידע נוספים, אך בשל קוצר היריעה לא ניתן להזכיר את כולם.

כמי שריכוז את הפרוייקט מראשיתו, אני מבקש להודות לכל חברי הקבוצה ולמנחים על שיתוף הפעולה ועל אורך רוחם. כנציג קרן אברט הייתה לי זכות מיוחדת לקחת חלק בפרוייקט זה. גם כמשתתף מהצד זכיתי לחוויה אינטלקטואלית ממדרגה ראשונה. תודה מיוחדת גם לחברי קבוצת הביקורת אשר קראו ולמדו את החומר והעירו הערות בונות ומחכימות. תודה גם ליואל צפירי, מנכ"ל משרד יחסי הציבור "צפירי תקשורת", המלווה את עבודת הקרן בישראל, שסייע בעריכת החוברת שלפניכם. תודה למשרד הנסיעות "שמי הארץ" שסייע רבות בארגון הכנסים והמפגשים ודאג לעריכתם בצורה מוצלחת. יבואו כולם על הברכה.

דירק סדובסקי
מרכז הפרוייקט

העלאת תרחישים איננה נבואה. בלהט הדיון הפוליטי מניח כל צד שהוא, ורק הוא, יודע לפענח את הצפוי לנו אם רק ילכו על-פי משנתו ולא על-פי משנתו של הצד השני. הדיון בעזרת תרחישים אמור להתגבר על מכשלה זו, על ידי הנכונות לבחון את האפשרות למימוש תרחיש זה או אחר ולא ע"י מידת הערכת הסתברותו לעומת האחרים. יתרון זה מהווה גם את המכשלה העיקרית העומדת בפני קבוצה המתכנסת בניסיון ליצור הסכמה בעזרת מתודה זו - הויכוח הפוליטי השגור טבוע כה עמוקות בלב המשתתפים, עד כי כל הצגת תרחיש השונה מזה המקובל על ידם נתפס כערעור על הלגיטימיות של "התרחיש שלהם".

כזה היה המצב גם בקרב הקבוצה בישראל, שהתכנסה לראשונה בתחילת ינואר 1999 בקיסריה. מלכתחילה חשבו הזימים - ד"ר יאיר הירשפלד ומר ישראל הראל - ליצור הסכמה סביב ההתפתחויות האפשריות של "תהליך אוסלו". על מנת לממש בישראל תהליך דומה ל"מונט פלור", הם פנו לד"ר וינפריד וייט, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל, אשר ניהל בזמנו את משרד הקרן בקייפטאון והיה אחראי על פרויקט "מונט פלור", בבקשה שהקרן תלווה את הפרוייקט בארץ. בשיתוף עם הקרן החלו הירשפלד והראל בהרכבת הקבוצה.

בשלב זה הצטרפנו לתהליך כמנחי הקבוצה. תחום ההתמחות של חברת CSC, שמנהלת על ידנו, הוא תכנון אסטרטגי עבור חברות וארגונים גדולים. במסגרת זו אנו נוהגים להשתמש במתודה של תכנון בעזרת תרחישים, על מנת לנסות ולסייע לארגון בתהליך השינוי הנדרש מול השינויים המתרחשים בסביבתו העסקית. מבחינה זו אין הבדל גדול בין הנהלת ארגון עסקי ובין ארגון פוליטי, או חברתי. פעמים רבות אין הנהלת הארגון מסוגלת להעריך נכונה את השינויים שחלו בסביבה הרלבנטית ואיננה מוכנה להקשיב לאפשרות שהעתיד יראה באופן שונה מזה המקובל על ידי חבריה.

עם תחילת פעילותנו התברר לנו הצורך לנהל תהליך, תוך הסתכלות בזווית ראייה רחבה הרבה יותר ממה שתוכנן בתחילה. על כן ניסינו לבנות קבוצה שתייצג את מרבית הקבוצות והמגזרים בחברה הישראלית. גם אם הקבוצה הייתה אמורה לעסוק אך ורק בניסיון ליצור הסכמה על עתיד היחסים בין ישראל ובין שכנותיה, לא ניתן להגביל את ההשתתפות בקבוצה לאנשים שיש להם אינטרס מובהק כמו מתנחלים, אנשי אוסלו, אנשי ביטחון, פוליטיקאים וכד'. ליחסים עם שכנותיה של ישראל יש השפעה על כל מירקם החיים בישראל ולא ניתן להסתפק רק בנציגי קבוצות אלו. יתר על כן, אין כל ביטחון שניתן לדון בנושא זה בלבד, והדיון עשוי לעסוק בהיבטים נרחבים יותר של החיים במדינת ישראל.

בתהליך הרכבת הקבוצה נתקלנו בקשיים רבים. בישראל לא ניתן לקיים תהליך כזה תוך התבססות על פגישת הקבוצה בסופי שבוע בגלל המגבלות שיוצרת קדושת השבת על חברי הקבוצה הדתיים (פגישות הקבוצה מחייבות כתיבה ושימוש באמצעים אור-קוליים). הפגישות תוכננו להתקיים בימים ד' - ו' והדבר חייב מחויבות גבוהה מהרגיל של חברי הקבוצה. קושי נוסף יצר הריבוי של קבוצות דיון ופיוס שהחלו לפעול באותה תקופה וקלטו אליהן "מועמדים טבעיים" להשתתפות בפרוייקט.

קושי נוסף היה טמון ברצון שלא לשתף חברי כנסת בפרוייקט מתוך הנחה, כי קשה יהיה ליצור אצלם מחויבות וכי סדר היום שלהם עלול לפגוע בסודיות הנדרשת לניהול פרויקט כזה.

זאת ועוד - תוך כדי תהליך הרכבת הקבוצה החלה מערכת הבחירות ומספר מועמדים, שכבר הביעו את נכונותם להשתתף, נאלצו לוותר על השתתפותם נוכח רצונם לנסות ולהגיע לכנסת (ואכן הצליחו).

המפגש הראשון של הקבוצה התקיים במלון "דן קיסריה" בימים 6-8 בינואר 1999. במפגש השתתפו גם מספר חברים שפרשו אח"כ תוך כדי התהליך. המאמצים להביא להשגת ייצוגיות גבוהה יותר של מרכיבי החברה הישראלית נמשך גם לאחר מכן. באופן זה, תוך צירוף כמה חברים ופרישת אחרים, הגיע הרכב הקבוצה ליציבות במהלך המחצית השנייה של 1999.

כפי שניתן לראות, הרכב הקבוצה איננו משקף באופן מלא את החברה הישראלית. יש בו ייצוג חסר של נשים (כמה חברות שהשתתפו פרשו תוך כדי התהליך), אין ייצוג של כמה ציבורים חשובים כמו הציבור הערבי-מוסלמי, החרדי-אשכנזי והעולים מברית המועצות לשעבר. ויחד עם זאת, הקבוצה הייתה הטרוגנית מספיק על מנת שנוכל להעריך כי להסכמות שהושגו יש משמעות ברמת החברה הישראלית כולה.

חברי הקבוצה, שלרובם היה ניסיון בעימותים פוליטיים רבים, נכחו החל מהפגישה הראשונה בהבדל שבין קבוצה זו לבין האחרות. פגישה זו, ואלו שבאו בעקבותיה, הוקדשו כולן להבנת המתודה וללימוד הנתונים על החברה הישראלית ועל סביבתה. הצורך בהקדשת תשומות זמן להבנת המתודה כבר הוסבר לעיל. לכך יש להוסיף את הצורך ביצירת בסיס ידע משותף ומוסכם על כל הקבוצה. התרחישים אמורים להיות קשורים לנתונים קיימים ומוסכמים. באופן זה ניתן להקטין את הניסיון להפליג על כנפי הדמיון. כך למשל, הקבוצה שמעה את הנתונים הדמוגרפיים מפי מומחה לנושא - פרופ' סרגיי דלה-פרגולה. באופן כזה נוצר בסיס ידע משותף בכל הקשור להתפתחות הדמוגרפית של מדינת ישראל. אף כי ייתכנו מספר התפתחויות באשר להרכב האוכלוסייה של המדינה, הנתונים עדיין לא איפשרו לחברי הקבוצה להעלות תרחישי "משאת נפש" מכל סוג.

התוצאה היא שבמשך מספר חודשים נפגשו חברי הקבוצה מבלי שנתאפשר להם לערוך את הויכוחים המקובלים במפגשים של קבוצות מעין אלו. מצב זה, יחד עם הנוכחות המתמשכת בבתי מלון ובמכון הרטמן בירושלים, יצרו תהליך של התקרבות חברתית בין חברי הקבוצה. האמת היא שלא נדרשנו למאמץ גדול בכיוון זה. כבר מהלילה הראשון, בעוד אנחנו יושבים ומתכננים את הפעילות ליום שלמחרת, הסתבר כי חברי הקבוצה ישבו בחדר האוכל לשיחת רעים עד לשעות הקטנות.

כמה מילים על המתודה של בניית התרחישים המוצגים בחוברת שלפניכם. המפגשים הראשונים הוקדשו ללימוד שיטת התרחישים ולצבירת ידע ונתוני יסוד על-מנת ליצור מאגר מידע משותף

ומוסכם על כלל חברי הקבוצה. לכך הוקדשו המפגש הראשון והשני. במפגש השלישי הביא כל משתתף תרחיש אישי שלו בו הוא נתן דרור לדימונו. כל חבר הציג סיפור משלו, חלקם סיפוריים, חלקם סכמטיים, וחלק אף הציג סיפור חופשי ללא טכסט כתוב. התרחישים השונים הוצגו לביקורת של כל חברי הקבוצה. המטרה הייתה לקבל הערות, הן לגבי התכנים והן לגבי מידת יישום המתודה. אחרי למידת התרחישים האישיים נמשך הדיון כדי לקבוע מהם התרחישים המציאותיים והסבירים יותר - כלומר עד כמה הם עקביים מבחינת ההיגיון הפנימי שבהם ועד כמה הם נעדרי סתירות פנימיות. מטרה נוספת הייתה לאתר קווי דימיון בין התרחישים השונים. לאחר ניתוח מקיף שביצענו הצגנו לקבוצה ארבעה תרחישי יסוד גנריים. במפגש שלאחר מכן דנו המשתתפים אך ורק בארבעת תרחישי יסוד אלה. תרחישים אלה גובשו, תוך שלילת מרכיבים מסויימים בתוכם וצירוף אחרים. תהליך זה נעשה בהסכמת כל חברי הקבוצה עד לגיבוש ארבעת התרחישים היסודיים באופן סופי.

באופן זה הגענו לכתיבת התרחישים על ידי הקבוצה רק באמצע שנת 1999. בסיבוב הראשון הוצגו בפנינו כ- 13 תרחישים כמפגש שנערך במלון "רימונים" בצפת. זה היה מפגש מרתק שבו יכול היה כל אחד מהחברים להציג את האופן שבו הוא רואה את עתידה של מדינת ישראל. חברי הקבוצה הפגינו יצירתיות רבה והניחו את התשתית המתאימה לקראת יצירת ארבעת התרחישים שלגביהם הושגה ההסכמה בסופו של התהליך.

הבעיה האחרונה שנתקלנו בה, ואולי הקשה מכולן, היה הרצון של חלק מחברי הקבוצה ליצור "תרחיש אופטימי". בעיה דומה עמדה בפני הקבוצה בדרום-אפריקה. גם שם היה לחברי הקבוצה קל יחסית להסכים על התרחישים המרתיעים וקשה להסכים על התרחיש שיבטיח יציבות לדרא"פ. גם בישראל הביעו חברי הקבוצה את רצונם להמשיך ולשמור על החיים המשותפים במדינה אחת, אולם הם נתקלו בקשיים, מובנים מאליהם, בהגדרת הדרך הנכונה לעשות זאת. הלחץ להגדרת התרחיש נבע משני מניעים. האחד, הרצון להשפיע על התוצר כדוגמת המצב שקורה בכל קבוצת דיון מעין זו. השני, הצורך שלא להסתפק בהתראה, אלא גם להציע פתרון.

על פי מיטב שיפוטנו, אין צורך להגיע כבר עכשיו להשגת הפתרון. העובדה שחברי הקבוצה הגיעו להסכמה, שהמשך המצב הקיים טומן בחובו סכנות ממשיות להמשך קיומה של מדינת ישראל (כמדינה אחת, כמדינה דמוקרטית, כמדינה יהודית), מהווה תמרור אזהרה חשוב. מן הראוי שבעקבות כך יתקיים מאמץ לאומי ליצירת התנאים שימנעו מהמדינה להגיע לאחד ממצבים אלו. הדרך לכך ארוכה ולא פשוטה. רק שינוי משמעותי של גישת מנהיגי החברה הישראלית יכול למנוע זאת.

חברי הקבוצה הסכימו כבר בפגישתם הראשונה כי הם הצטרפו לקבוצה מתוך תחושה ש"אנחנו על סיפון הטיטאניק". דימוי זה סייע לנו בכינוי התרחישים בשמות הלקוחים מתחום הסכנות. מן הראוי שהחברה הישראלית תדע להסתכל על התרחישים המוצגים כאן באופן שיביא להידברות בין כל החלקים בחברה על מנת שנצליח להביא את ישראל לחוף מבטחים.

לסיום, שנינו עברנו חוויה מרתקת. הנחיית הקבוצה הייתה שונה, במובנים מסויימים, מהנחיית קבוצות שערכנו בעבר. מעבר לכך, מעטות ההזדמנויות שיש לכולנו לבחון את המשמעויות האמיתיות של חיינו כאן. על כך, אנחנו מבקשים להודות למארגנים ולכל חברי הקבוצה שהצליחו להעשיר אותנו ולסייע לנו להביא את הקבוצה ל"חוף מבטחים". האם יהיה לכך המשך? נקווה שכן.

ד"ר דוד אוחנה

מרצה להיסטוריה באוניברסיטת בן-גוריון. מחברם של ספרים רבים בנושאים היסטוריים ופילוסופיים.

ד"ר מור אלטשולר

חוקרת קבלה ועמיתת מחקר במרכז שלם בירושלים. עוסקת גם בעיתונות ובכתיבה פובליציסטית.

גבי בוטבול

משנה ליו"ר רשות השידור; יו"ר "צא ולמד" המכללה האקדמית החרדית.

דוד ברודט

יו"ר חברת הלווין YES, יו"ר חברת הריבוע הכחול - קו-אופ ויו"ר בית התולים האוניברסיטאי הדסה. מנכ"ל משרד האוצר בשנים 1995-1997.

גידי גרינשטיין

מנהל פרזייקטים בכיר בקרן לשיתוף פעולה כלכלי (BCF). בשנים 1999-2000 שימש כמזכיר צוות המו"מ עם הפלשתינים מטעם משרד ראש הממשלה.

ד"ר יאיר הירשפלד

מרצה להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת חיפה. עומד בראש הקרן לשיתוף פעולה כלכלי (BCF). אחד מאבותיו של תהליך אוסלו.

ישראל הראל

פובליציסט ועיתונאי וותיק, עמית מחקר במכון הרטמן בירושלים וראש פרזייקט המנהיגות של המכון. ייסד את מועצת יש"ע (ואת בטאון "נקודה") ועמד בראשה קרוב ל-15 שנה.

מנחם לייבוביץ

מנכ"ל האיגוד העולמי ליהדות מתקדמת בישראל.

ד"ר חנא סויד

ראש המועצה המקומית עילבון. חבר ועדת המעקב העליונה של האזרחים הערבים בישראל וחבר המועצה הארצית לתכנון ולבנייה.

ד"ר רון פונדק

עמית מחקר במכון טרומן ללימודי השלום באוניברסיטה העברית בירושלים. מנכ"ל הקרן לשיתוף פעולה כלכלי (BCF). היה מיוזמי תהליך אוסלו.

חיים פלק

יו"ר הדור הצעיר במפד"ל. חבר נשיאות הוועד הפועל הציוני, חבר בוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה בירושלים וחבר הנהלת "עזרא" העולמית.

רעיה שטראוס

מבעלי קונצרן "שטראוס-עלית" וחברה במועצת המנחלים ובקבוצת הניהול הבכירה של הקונצרן והחברות הקשורות.

דני תמרי

סגן ראש המועצה האזורית בקעת בית שאן ומנכ"ל אגודת המים "אפיקי מים". שימש כמזכ"ל הקיבוץ הדתי וכמזכיר המשק בקיבוץ בית אליהו.

תרחיש א' - "ספינת עבדים"

הרוב היהודי שולל מהמיעוט הערבי זכויות יסוד חשובות, אך גם יתר הציבור סובל משלילת זכויות אזרחיות חשובות

בשנת 2025 מדינת ישראל עודנה שרוייה בעימותים בלתי פוסקים עם שכנותיה הערביות. ישראל מצליחה לשמור על צביון יהודי-לאומני, אך צביונה הדמוקרטי נפגע קשות. מדינת ישראל מתבססת על מערכת חוקים, שהתקבלו אמנם על-ידי הכנסת, אך השוללים למעשה זכויות אזרחיות רבות ממי שאיננו יהודי ומטילה מגבלות חמורות על חופש הבעת הדעה וחופש ההתארגנות.

מצב זה נוצר כתוצאה ממספר התפתחויות בעשרים וחמש השנים שקדמו לשנת 2025:

1. הניסיונות להגיע לשלום יציב בין ישראל לשכנותיה עלו בתוהו. ישראל ידעה במשך כל השנים מספר רב של עימותים, ובראש ובראשונה אירועי טרור המוניים.
2. הדרישה של מגזרים שונים לחלוקה שוויונית יותר של ההון הלאומי נענתה בדבקות גוברת והולכת של הממשלות השונות בעקרונות "כלכלת השוק". הדבר יצר תסיסה חברתית, שליבתה את המאבקים החברתיים הייחודיים של המגזרים השונים.
3. העימות הביטחוני המתמיד, בשילוב עם התסיסה החברתית, הגבירו את ההקצנה הפוליטית בחברה ויצרו שני מחנות עוינים זה לזה - מחנה הרדי-לאומני, שכוחו גבר בקרב הציבור היהודי, ומולו מחנה חילוני, שכפר בצדקת המאבק, תוך ניכור גדל והולך בינו לבין המדינה.
4. הערבים אזרחי ישראל ניסו בשנים הראשונות של האלף השלישי להשיג לעצמם זכויות אזרח וזכויות לאומיות רבות יותר, אך נתקלו בהתנגדות גוברת והולכת מצד רוב הציבור היהודי, שזיהה אותם עם האויבים מבחוץ.

כתוצאה מכך, ונוכח עליית כוחם של הערבים בכנסת והתגברות "המרי האזרחי" בקרב קבוצות חילוניות שונות, החלה הכנסת בחקיקת חוקים המגבילים את זכויות הערבים לייצוג שווה ומגבילים את חופש הביטוי.

בשנת 2025 הייתה ישראל למדינה רודנית, שבה כופה הרוב היהודי את מרותו בכוח הרוב בכנסת ובכוח הזרוע. שני העימותים - החיצוני והפנימי - מזינים זה את זה. מצבה הכלכלי של ישראל מתערער בגלל אי-היציבות, ונוכח הגירת רבים, המסוגלים למצוא אלטרנטיבות במקומות אחרים.

בשנת 2025 דומה ישראל לאוניית קרב, שעל סיפונה מתקיים מצב כוננות מתמשך, ובקומה שמתחת לסיפון מוחקים עבדים משוללי זכויות.

מפגשי קבוצת התרחישים התקיימו בין ינואר 1999 ועד מארס 2000. בתהליך ממושך של דיונים דינאמיים ופורים ביותר, הצליחו משתתפי הפרוייקט, חרף חילוקי הדעות הפוליטיים, להגיע לידי הסכמה ביחס לארבעה תרחישים חלופיים לעתיד החברה הישראלית. הם מצאו שפה משותפת, לא רק לתיאור העתיד, אלא גם להגדרת החברה הישראלית כיום. כולם כאחד היו מודעים לסכנה החריפה ביותר האורבת לחברה הישראלית בעטיים של השסעים החברתיים והאידיאולוגיים הקורעים אותה. הם הבינו שהבחירה בשנת 2025 כשנת היעד של התרחישים הינה בחירה סימבולית בלבד: כל ההתפתחויות אשר תוארו בהם עלולות להתרחש כבר מחר.

חברי הקבוצה זיהו ואיתרו את מאפייני המצב הקיים:

- * מדינה המקדישה משאבים רבים, רוחניים וחומריים, לשאלת יחסי הקבע שלה עם שכנותיה, שעדיין לא הוגדרו עד תום.
- * חברה המתאפיינת במספר שסעים עמוקים, שחלקם חופפים זה לזה ולכן מעצימים זה את זה.
- * מדינה המוגדרת כ"מדינת העם היהודי", אבל חלקם היחסי של האזרחים והתושבים הלא יהודים בה עולה בהתמדה.
- * פער הולך וגדל בתוך החברה היהודית לגבי מקומן של הדת והמסורת בניהול ענייניה השוטפים של המדינה ובאורח חיי האזרחים.
- * גידול מתמיד באי-השוויון בחלוקת ההכנסות, אשר מגביר את הפערים בתוך החברה. מהעדר השוויון סובלים, בעיקר, מגזרים מוגדרים - ערבים, חרדים, נשים ותושבי עיירות פיתוח ושכונות מצוקה, מרביתם ממוצא מזרחי.
- * ניסיון הולך וגובר של הערבים בישראל להביא לשינוי בזכויות האזרחים הערביים לצד הגברת סממני זהות נפרדים.
- * העקשנות וחוסר הנכונות של הקבוצות השונות לוותר על עמדותיהן מרחיבים ללא הרף את השסעים השונים.
- * המאבקים בין הקבוצות השונות מערערים את הלגיטימיות של השלטון המרכזי ופוגעים בסמכותו.

חברי הקבוצה מבקשים להתריע שללא מהלך מתקן, עלולים להתפתח בישראל מספר תרחישים אפשריים, שיביאו להתפוררותה, או לאובדן זהותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

החברה הישראלית דומה לספינה המיטלטלת בסערה עזה, ואשר עלולה להיטרף ולטבוע, אם לא ינקטו צעדים לתיקון המפרשים, לאיטום הסדקים, לאיחוד הצוות ולניווט מסביב לסלעים.

תרחיש ב' - "ספינה תועה בימים"

מדינת ישראל מאבדת את הציביון היהודי-ציוני שלה

במרכז סדר היום הציבורי בשנת 2025 תעמוד שאלת צביונה היהודי של מדינת ישראל. אלה התומכים בהשארות כלל הסמלים, החגים הרשמיים ושאר ימי הציביון הלאומיים על כנס ינהלו קרב מאסף נגד קואליציה של ערבים, לא יהודים נוספים ומספר מפלגות יהודיות.

מצב זה נוצר כתוצאה מהתפתחויות בעשרים וחמש השנים שקדמו לשנת 2025:

1. סיום הסכסוך בין ישראל לבין שכנותיה היפנה את האנרגיות של הקבוצות השונות בחברה הישראלית פנימה.
2. הדרישה של מגזרים שונים ליתר שוויון בחלוקת ההון הלאומי נענתה בדבקות גוברת והולכת של הממשלות השונות ב"כלכלת השוק". הדבר יצר תסיסה חברתית, אשר ליבתה את המאבקים הייחודיים של מגזרים שונים.
3. המאבק בתוך החברה היהודית התעצם והביא להקצנה בעמדות הצדדים. המחנה החרדי-דתי, שהגדיל את חלקו בכלל האוכלוסייה על חשבון המחנה הדתי-לאומי ומחנה הימין המסורתי, המשיך לחפש את מקור הסמכות בדת. מנגד תבע המחנה החילוני לדבוק במשטר הדמוקרטי במובנו הליברלי הרחב ביותר. מחנה זה אף קיבל חיזוק ממאות אלפי אזרחי המדינה הלא-יהודים, שהגיעו לישראל מתוקף חוק השבות.
4. חלקו של המגזר הערבי גדל עד למעלה מרבע מכלל האוכלוסייה במדינה. עם השנים הגיע ייצוג הערבים בכנסת לשיעור זהה לחלקם היחסי בכלל האוכלוסייה. במקביל, גברה השתלבותם בחיי המדינה ולא ניתן היה למצוא עוד עילה חוקית או ביטחונית לאפלייתם.

התוצאה: כאשר בחרו הערבים ללחום בנחישות לשינוי צביונה הציוני-יהודי של מדינת ישראל, הם מצאו תמיכה בקרב ציבורים נוספים. אלה תמכו בתחילה בהכרה בסמלים לאומיים ובימי ציון ערביים, ובהמשך היו מוכנים גם לצמצם את חלקם היחסי של הסמלים והאירועים היהודיים-ציוניים.

בשנת 2025 הייתה ישראל שרוייה בתקופת מעבר, מדינה המחפשת לה זהות חדשה. את התהליך מוליכה קואליציה יהודית-ערבית, הרוצה לצמצם מאד את הזהות היהודית של המדינה. מנגד, גדל הניכור בין הקבוצות השונות בציבור היהודי לבין המדינה. בעולם הערבי היו מי שראו בתוצאה משום התגשמות התקווה, שגורל ישראל יהיה כגורל הצלבנים.

בשנת 2025 דומה ישראל לספינה עם הגה שבור, אשר איבדה את הכיוון ותועה בימים.

תרחיש ג' - "שלוש סירות"

המדינה נחלקת לקנטונים נפרדים

בשנת 2025 תהיה מדינת ישראל שרויה בתהליך הדרגתי של היפרדות שלוש יחידות נפרדות, בעלות זהות אתנו-צנטרית ייחודית. כל אחת מהיחידות שואפת להגדיר לעצמה טריטוריה משלה, עם מלוא היכולות והאמצעים לנהל את חייה ולקבוע את סמליה. הגדרת הזיקה בין היחידות השונות לבין השלטון המרכזי תהיה אחד מנושאי המאבק העיקריים בחברה הישראלית.

מצב זה נוצר כתוצאה ממספר התפתחויות ב-25 השנים שקדמו לשנת 2025:

1. מדינת ישראל אימצה את כללי המשחק שהתקיימו במדינות המערב, בהן שלטה מגמת גילעון של קבוצות שונות באוכלוסייה. קהילות בעלות רקע אתני או דתי משותף דרשו הכרה בייחודיות שלהן בתוך החברה. בתחילה דרשו בעיקר הכרה בייחוד התרבותי או הדתי שלהן, אך במשך הזמן ביקשו לקיים גם מוסדות שלטוניים נפרדים.
2. בישראל התפתחה הדרישה לאוטונומיה בקרב שתי קבוצות עיקריות: הערבים והחרדים. דרישתן התפתחה במידה רבה כתוצאה מהמאבק שהן ניהלו על מקומן והשפעתן על עיצוב דמותה וצביונה של מדינת ישראל. מאבקים אלו הוזנו, לא מעט, גם על ידי המשך הפער החברתי שפגע בעיקר בשני מגזרים אלה.
3. ניסיונות המיעוט הערבי להשיג שוויון זכויות עלו בתוהו מול נחישות הרוב היהודי לשמור על הציביון היהודי של המדינה, יחד עם יחס של פטרונות כלפי הערבים. ככל שעברו השנים, כך גדלה נכונותן של קבוצות מסוימות בחברה הערבית להפעיל כוח על מנת לממש את דרישותיהן. העימות בין יהודים לערבים הפך לאלים יותר ויותר.
4. באותה עת, החרף המאבק בתוך החברה היהודית על אופייה ודמותה הרצויה של המדינה. עמדות שני המחנות העיקריים - החרדים והחילוניים - הפכו קוטביות יותר ויותר. בהדרגה גברה הנכונות של קבוצות שוליים להפעיל כוח במסגרת מאבק זה. המאבק בתוך המחנה היהודי הפך לאלים יותר ויותר.

התוצאה: מאבקים אלה הביאו להתערבות של גורמים מחוץ לישראל. מתווכים מטעם עצמם, או כאלו שהוזמנו על ידי אחד הצדדים הניצים, ניסו להביא להרגעת הרוחות. הפתרון שהסתמן לסכסוך בין יהודים לערבים התקבל כפתרון מקובל גם לסכסוך שבתוך המחנה היהודי - שינוי שיטת הממשל למשטר של קנטונים.

שנת 2025 סימלה תקופה של רגיעה זמנית. הקנטונים השונים היו עסוקים בהגדרה מחודשת של המערכת כולה ובקביעת הזיקה בינם לבין המשטר המרכזי. רגיעה זו לא הצליחה להסתיר את המגמה העיקרית: היפרדות מדינת ישראל ליחידות קטנות ומנוכרות זו לזו.

בשנת 2025 דומה ישראל לאונייה, בה הצוות המורד מתפלג לשיעות. הן עוזבות את האונייה ומפליגות בשלוש סירות קטנות - כל אחת בכיוון אחר.

תרחיש ד' - "בחוף מבטחים"

החברה הישראלית מאופיינת ע"י הידברות ונכונות לוויתורים הדדיים

בשנת 2025 תהיה מדינת ישראל מדינת הווחה משגשגת, מרכז העם היהודי לתפוצותיו, שאזרחיה הלא יהודים משולבים בכל מערכות חייה. מצב זה נוצר כתוצאה מן ההתפתחויות בעשרים וחמש השנים שקדמו למצב המתואר:

1. הסכמי השלום שנחתמו עם סוריה והפלסטינים, הביאו לסיום הסכסוך בין ישראל לבין שכנותיה והסיטו את תשומת הלב אל המחלוקות הקשות שבתוך החברה הישראלית, על מגזריה השונים.

2. במצב זה הבינו מנהיגי הקבוצות השונות את ההכרח הדחוף בהידברות ביניהם. ההידברות התבססה על עיקרון הוויתור ההדדי. כל קבוצה הביעה נכונות לוותר על שאיפות סקטוריאליות לטובת מטרה משותפת - יציבותה ורווחתה של מדינת ישראל. האלטרנטיבה הייתה ברורה לכל - פגיעה משמעותית בכלל התושבים ובמיוחד בשכבות החלשות בישראל, עד הידרדרותה למדינה נחשלת, אפילו בהשוואה לשכנותיה.

3. ההידברות לוותה במאבקים קשים בתוך הקבוצות השונות, אך בסופה נוצרה אמנה חברתית בבסיס לסדר החדש.

4. הסדר החדש היה מושתת על שני עקרונות: האחד, כל הקבוצות התחייבו לפעול על פי כללי משחק משותפים, המחייבים את כולם. העיקרון השני נוסח כמטרה המשותפת של כל הקבוצות: עיצוב מדינה המכירה בזכותה של כל קבוצה בתוכה לביטוי תרבותי עצמי, באופן שלא יפגע בזכותן של קבוצות אחרות ולא יערער את יסודות המדינה כמסגרת משותפת.

5. הפעולה על פי עקרונות אלה אפשרה לפתור את הקונפליקטים הפנימיים:

א] קונפליקט יהודים-ערבים: מדינת ישראל החלה לממש את שוויון הזכויות המלא של אזרחיה הערבים הלכה למעשה. הם בתמורה הגדירו עצמם כמיעוט שזכויותיו הלאומיות באות למימוש במדינה שכנה (הישות הפלסטינית).

ב] קונפליקט דתיים-חילונים: מדינת ישראל הכירה בזרמים הלא-אורתודוקסיים ביהדות כחלק מהשאיפה לדיאלוג עם יהדות העולם, וכן כחלק מפתרון בעיות הגיור של העולים. בתהליך זה נטל הזרם הדתי-לאומי תפקיד מוביל כראש גשר בין המחנות, וכך ביסס את מעמדו במרכז הקונצנזוס החדש. החרדים, שהמונופול שלהם על הגדרת היהדות ועל שירותי הדת התבטל, זכו להכרה באורח חייהם המיוחד וליתר שילוב בחברה ובמוסדותיה.

ג] פער כלכלי וחברתי: האנרגיה, שהתפנתה עם סיום המאבקים הפנימיים, הוקדשה לשיפור המצב הכלכלי-חברתי, במטרה לצמצם את הפערים, להגביר את הניידות המקצועית של צעירים משכבות מצוקה ולהפוך את ישראל למדינה מתקדמת במונחים של תוצר לנפש, שירותי חינוך, בריאות ורווחה.

הערות ביניים

האם ניתן למנוע את מימושם של שלושת "תרחישי האימה" האלה? חברי הקבוצה סבורים שרק הידברות ונכונות לוויתורים הדדיים מצד כל הקבוצות בחברה הישראלית עשויות למנוע את התהליכים, שתוארו בתרחישים האלה. על פי התרחיש החיובי, ההתפתחות תהיה בכיוון של דמוקרטיה יציבה, צדק חברתי ושמירה על אחדות העם ועל שלמות הגיאוגרפית של מדינת ישראל.

רוב משתתפי הפרוייקט סברו, שעל פי תרחיש ההידברות והוויתורים ההדדיים ניתן לשמור על הצביון הציוני-יהודי של המדינה, מבלי לפגוע בערכים הדמוקרטיים שלה. לא כולם הסכימו שזהו התהליך הרצוי.

כמו בדרום אפריקה, גם חברי הקבוצה בישראל נתקלו בקשיים בניסיון ליצור את "התרחיש הרביעי", מאחר שתרחיש כזה מתיימר לתאר את האופן שבו יחיו כל הקבוצות והזרמים בהרמוניה יחסית. בעוד שלגבי שלושת התרחישים הראשונים לא הייתה כמעט מחלוקת בין חברי הקבוצה – שהרי כל אחד מצא תרחיש קרוב יותר להשקפתו והיה מוכן להסכים שגם האחרים סבירים – היה קשה הרבה יותר להגיע לתרחיש אחד מוסכם של חיים בצוותא ובהרמוניה.

הדיון בתרחיש כזה הפך, למעשה, למיזם על זהותה הרצויה של מדינת ישראל. במיזם כזה פוחתת הנכונות לקבל את דעתו של האחר. יתר-על-כן, במיזם כזה יש השפעה גדולה יותר להרכב הקבוצה ולמידת הייצוג של קבוצות וזרמים שונים. חרף כל הבעיות הללו הגיעו חברי הקבוצה לכמה הסכמות. התרחיש המוצג כאן מוסכם על רוב חברי הקבוצה ואילו האחרים הביעו הסתייגויות לגבי נקודות מסוימות בתוכו.

לפיכך, תרחיש זה מסייע במיפוי נקודות המחלוקת ומאיר ציוני דרך להמשך תהליך ההידברות, וניתן להשתמש בו כבסיס לתהליך הידברות, שבו תשתתפנה הקבוצות השונות בחברה הישראלית.

להלן יוצגו קווי ההתפתחות העיקריים של התרחיש.

חלק ג' - הסיפורים מבוא לסיפורים

ארבעת התרחישים שהוצגו לעיל נבנו בתהליך ארוך וממושך של התדיינות בין חברי הקבוצה. הטקסטים שיופיעו להלן מהווים מעין "אילוסטרציות" לתרחישים אלו, המבוססות על פיתוח הקווים הגולמיים ששורטטו בתרחישים. לאחר שהושגה הסכמה בקרב חברי הקבוצה בנוגע לארבעת תסריטי העתיד העיקריים, נתבקשו מספר משתתפים מבין חברי הקבוצה לחבר סיפור המבוסס על קווי היסוד של אחד התרחישים. סיפורים אלו שימשו כבסיס לדיון נוסף. מטבע הדברים הסיפורים אינם כוללים את כל תובנות הדיונים, אך הם משקפים הרבה מהמודעות הפוליטית והאידיאולוגית של הכותבים, הנובעת באופן בלתי נמנע מהשקפות עולם אישיות.

הסיפורים חוברו בסוף שנת 1999, תחילת שנת 2000. חלק מההתפתחויות האפשריות שתוארו בהם נראה היום, אביב 2001, כלא רלבנטי יותר, שכן לנוכח ההתרחשויות מאז אוקטובר 2000, נראה כי המציאות עלתה על כל דמיון. מאידך, נדמה שחלקים אחרים של הסיפורים הצליחו לנבא את מה שאכן קורה כיום; עובדה זו יחד עם המוחשיות הרבה של הסיפורים והסוגסטיביות שבהם גורמות לקורא לפליאה, ולעיתים אף לחרדה.

ד"ר רון פונדק חיבר את הסיפור "ספארטהייד" (צרוף של המילים ספארטה ואפרטהייד), אשר אמור להמחיש את תרחיש "ספינת עבדים". "יום העצמאות האחרון" מאת ישראל הראל מתאר את האובדן ההדרגתי של הצביון היהודי-ציוני של המדינה, ומהווה אילוסטרציה לתרחיש "ספינה תועה בימים". שניים מחברי הקבוצה - ד"ר חנא סוויד ומנחם לייבוניץ - נתבקשו לתת פרוש משלהם לתרחיש "שלוש סירות". ולסיכום, הסיפור "סוכת שלום", אשר נכתב ע"י גידי גרינשטיין, בשיתוף עם דוד ברודט וד"ר מור אלטשולר, והמתבסס על התרחיש הרביעי "בחוף מבטחים", מספק לקורא תחושת אופטימיות יותר.

ד] **קונפליקט עדתי:** פתרון בעיות הגיור של העולים הקטין את הניכור ביניהם לבין המדינה וביניהם לבין קבוצות אחרות. האינטרס המשותף לבני העולים מברית המועצות ולצאצאי עולי שנות החמישים המזרחיים - השקעה בפריפריה, השקעה בחינוך וחלוקה שוויונית יותר של ההון הלאומי - קירב אותם אלה לאלה והפך אותם לשתי הקבוצות הפעלתניות ביותר בחברה.

בשנת 2025 מדינת ישראל נמצאת על מסלול מתמיד של שיפור ברמת החיים ובאיכות החיים של כלל אזרחיה. השילוב של הזדהות תרבותית ורוחנית עם המדינה, יחד עם חלוקה שוויונית יותר של ההון, מיטיב עם כולם ותורם למאמץ משותף לשמירה על המסגרת. הרוב היהודי הבין את החשיבות בשילוב המיעוט הערבי במדינה ואת טיפוח הזדהותו איתה. במקביל המשיך רוב זה להזק את הקשר עם יהודי התפוצות ולהגביר את הזדהותם עם מדינת ישראל כמרכז העם היהודי וכעורק החיים של הזכרון הלאומי.

בשנת 2025 דומה ישראל לאונייה ששרדה סערות קשות ועתה היא מפליגה בכיוון יציב ובטוח. האווירה בקרב הצוות מאופיינת בהידברות וסובלנות. בסופו של דבר, האונייה מגיעה לחוף מבטחים.

השעון הדיגיטלי העתיק העיר אותי בצרצור מעצבן. נזכרתי שאני צריך להזמין מהיצרן סוללות מהסוג הישן. הוראה שקטה: "מסך", והקיר ממולי הפך למאתיים חמישים מלבנים זהים בגודלם. השורות הראשונות כללו תחנות ישראליות. לא בזבזתי את זמני לבדוק מה קורה בהן. רובן ממילא שידרו שידורי דת או משחקי מזל, ואילו ערוצי החדשות, שנשלטו כולם על ידי הממשלה, או באי כוחה בשוק הפרטי, היו עמוסים בשקרים. כבר למעלה מחמש שנים אני מתעורר מוקדם ונשבע שלא אזפזף בערוצי החדשות בעברית. כאשר אני כבר מתפתה לעשות זאת, אני ניזכר בשידורי התעמולה של "קול הרעם" מקהיר בשנות השישים של המאה שעברה. השבוע שוב עלו לאוויר מספר תחנות פיראטיות עם מסרים דמוקרטיים וליברליים. בדרך כלל, תוך יום או יומיים התחנות נעלמות. אני מתקשה להחליט אם אני עוקב אחריהן בגלל המסרים הללו, שכל כך חסרים לי בעשרות הערוצים האחרים, או בגלל הסימפאטיה לנכדיו של זלמן שוקן, שעל פי השמועות עומדים מאחורי הניסיון הנואש הזה.

גם הבוקר ניסרה במוחי השאלה האם לא הגיע הזמן לאסוף את מה שנשאר ולברוח מכאן. בשנים האחרונות הידרדר המצב עד כדי כך שמרבית החברים שעוד נותרו, עזבו. התהליך החל, בדרך כלל, עם עזיבה של ילדיהם ונכדיהם. דור שלם של תעשייני היי-טק ויזמים פשוט נעלם. חלקם היגרו לאירופה, רבים לארה"ב, ואחרים הרחיקו עד מזרח אסיה. מדינת ישראל, שבתחילת שנות האלפיים הובילה במספר רב של תחומי תעשייה עתירת ידע, ובעשור הראשון של המאה העשרים ואחת אף זכתה לכינוי "המישור המולקולרי המוביל בעולם", התרוקנה ממרבית הכוחות האנושיים בתחום זה. נזכרתי בתחזיות האופטימיות מלפני עשרים וחמש שנה. ההתחלה אכן ניבאה טובות, וחברות ישראליות נמכרו במיליארדים, אולם את העובדה שהתלייג נמצא כבר עשר שנים בירידה קשה, אף אחד לא ניחש.

באחד הערוצים שידר ה-BBC תוכנית לרגל מלאת עשרים וחמש שנה למדינת פלסטין. לא יכולתי שלא להיזכר בטעויות שנעשו במהלך כהונת ממשלת ברק הראשונה. הכל היה אז בשל לחתימה על העסקה ההיסטורית הגדולה עם הפלסטינים, אשר הייתה, אולי, משנה את ההיסטוריה, אך הממשלה החליטה להיצמד לתוכנית הקטנה וחסרת המעוף שנכפתה על הפלסטינים והכניסה את המזה"ת לתזוית עליה אנו. משלמים עד היום.

המו"מ על הסדר הקבע עם הפלסטינים, שהתנהל במהלך שנת 2000, היה קשה וחזר לתובנות המיושנות של משחקי סכום אפס. ממשלת ישראל לא הייתה מוכנה לאפשר לפלסטינים להקים מדינה על מרבית שטחי הגדמ"ע ורצועת עזה, ניסתה להגביל את זכות השיבה למדינה שעמדה לקום, התעקשה לשמור על רצועה רחבה לאורך בקעת הירדן בריבונות ישראלית, וסירבה לאפשר לפלסטינים להיות שותפים אמיתיים לניהול המים באקוויפר שמתחת לאדמתם. הדיונים על ירושלים נתקעו אף הם כשישראל דרשה הן את הריבונות על כל שטחי העיר, כולל כל 65 קמ"ר שסופחו מהגדמ"ע לעיר בשנת 1967, והן את מלוא הסמכויות על האוכלוסייה הערבית בעיר שמנתה אז 200,000 איש והיום כבר מתקרבת לחצי מיליון.

בסופו של דבר היה ברור לממשלת ישראל שהדרך היחידה להגיע להסכם היא ללחוץ על ערפאת ולכפות עליו לקבל את תכתיב ה"שלום" הישראלי. ערפאת, שידע שימיו ספורים בשל מחלותיו, רוצה יותר מכל להיות מקימה של פלסטין העצמאית, נכנע ללחץ של ברק והנשיא

האמריקאי קלינטון, שמוכר היום יותר כבעלה של הנשיאה רודהם, שנרצחה. הוא הסכים לעסקה כאשר הובטח לו שההסכם יאפשר להמשיך ולדון מייד על אותם נושאים, שהדיונים עליהם נדחו בהסכם הקבע, וביניהם ירושלים, הפליטים וארבעים אחוז משטחי הגדמ"ע, שנותרו בידי ישראל במסגרת ההסכם.

ממשלת ישראל החלה לבנות, על פי קו הגבול החדש שמספח למעשה ארבעים אחוז מהגדמ"ע, גדר גבוהה ובצמוד לה שבילי טשטוש ואמצעים אלקטרוניים, מתוך כוונה ליצור קו הפרדה נוקשה בין ישראל לבין המדינה הפלסטינית. במקביל, נמשכה מדיניות הממשלה להוריד למינימום את מספר העובדים הפלסטינים בישראל. יוזמות של שיתוף פעולה ישראל-פלסטיני לא זכו לעידוד מצד ממשלת ישראל, והמשק הפלסטיני החל להידרדר כלכלית.

בישראל עבר משאל העם בקלות. אולי בקלות רבה מידי. אולם מן הצד הפלסטיני, מהרגע הראשון שלאחר החתימה, התגבשה בשטחי המדינה החדשה אופוזיציה מקיף לקיר כנגד ההסכם. ה"חמאס" הברזלני ה"פתח", שנודעו עד אז כתומכים המובהקים ביותר של רעיונות השלום והדו-קיום עם ישראל. בכרוזים שפורסמו מטעם הפתח נאמר שההתנגדות הדמוקרטית להסכם השלום והמאבק המדיני להשיג את מה שמגיע לעם הפלסטיני, יעשו במקביל להמשך חיפוש הדרך להגיע לשלום אמיתי של שווים עם העם בישראל, מתוך העיקרון של מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל על בסיס גבולות 1967 עם תיקונים קלים שיכללו חילופי שטחים.

ערפאת עוד הצליח לאחד את הכוחות עד שהלך לעולמו כשנה לאחר מכן. יורשו, אבו מאזן, הפך לתלוי בשרותי הביטחון והמודיעין הפלסטינים, שהמשיכו למשול ביד רמה בשטח ומנעו מהחברה האזרחית הדמוקרטית, שהחלה לבנות את עצמה, מלהתחזק ולהיבנות. התירוץ היה ברור: המצב הביטחוני אינו מאפשר זאת.

בשנה שלאחר מכן גבר המתח בין הצדדים, כשגורמים פונדמנטליסטים פלסטינים חדרו בקלות דרך הגדר וביצעו פיגועי תופת בבית-אל, כוכב יאיר ובמכבים-רעות. הממשלה, שהזניחה בשנים אלו את ההשקעות בנושאים חברתיים, והמשיכה להפלות לרעה את הערבים בישראל בתחומי התשתיות, החינוך והתעשייה, נכשלה בבחירות כשלוון חרוץ. אחד הסיבות לכישלון היה שערביי ישראל הצביעו ברגליים. אם בבחירות הקודמות הצביעו כתשעים וחמישה אחוז בעד ברק, הרי הפעם בחרו כחצי מהם במועמדותו של עזמי בשארה. במקביל, הצליחה התנועה האיסלמית לשכנע כשליש מהמצביעים הערבים שלא להגיע לקלפיות ביום הבחירות.

הה"מ אהוד ברק פינה את מקומו לממשלה חדשה בראשות אהוד אולמרט, שהקים קואליציה ימנית מתונה שחברה עם ש"ס, שהתחזקה שוב בבחירות. ההכרזה הראשונה של ראש הממשלה החדש הייתה, שאין על מה לדבר בנושא המשך המו"מ עם הפלסטינים. מבחינת הממשלה החדשה הסיפור היה סגור: קיים הסכם שלום קר בין מדינת ישראל למדינה פלסטינית, שגם מה שניתן לה היה רב מידי.

ממשלת אולמרט התגלתה כממשלה סטגנטיבית. הסיבה היחידה לכך שאולמרט הצליח לצלוח

גם את בחירות 2007 הייתה הבוס הכלכלי בישראל, שנבע מעשרות פריצות דרך טכנולוגיות של חברות סטרט-אפ ישראליות שהונפקו ברחבי העולם והביאו משקיעים לישראל. במקביל, החמיר והלך המתח בין ישראל למדינות ערב. העובדה שישראל חזקה מנעה באופן חד צדדי את המשך המו"מ עם מדינת פלסטין אודות הנושאים שנתרו על פי ההסכם להסדר קבע, והביאה לא רק להידרדרות היחסים עם פלסטין, אלא גם למתח עם מצרים וירדן.

כשהחלו מתנחלים לשעבר, אלה אשר התגוררו בישובים בגדמ"ע בסמוך לקו הגבול החדש עם פלסטין, לבצע פעולות תגמול נגד כפרים פלסטינים שנחשדו בסיוע לחמאס ולג'יהאד, הפך המתח לבעיה. מצרים האשימה את ממשלת ישראל לא רק בעידוד פעילות זאת אלא גם בארגון וציוד יחידות לא רשמיות אילו. בעיתונות כונתה התארגנות זאת בשם 2101 על שם יחידה 101 שפעלה כחמישים שנה קודם. בקו הגבול שבאזור עפולה-גינין, אירעו פעולות טרור פלסטיניות ופעולות טרור ישראליות, ולבסוף הורתה הממשלה לכבוש את אזור גינין-שכם למשך מספר ימים מתוך מטרה "לנקות" את השטח מתשתיות הטרור ולחזור לקו הגבול הבינלאומי.

התוצאה הייתה הרת אסון. בישראל זכתה הפעולה לביקורת קשה מצד האופוזיציה. מדינות אירופה גינו את הפעולה, ועד מהרה הצטרפה אליהם ארה"ב בביקורת נוקבת. כוחות המשטרה הפלסטינית, שנלחמו בשיטות גרילה בצבא הישראלי, גרמו לטנקים הישראליים אבדות רבות. צה"ל שוב טבע בבוץ ערבי ללא גיבוי ציבורי ומול התנגדות עולמית. לאחר שבוע שבו עדיין נמשך המבצע, ארגנה תנועת "ארבעים אבות" הפגנת המונים בכיכר רבין. עשרות אלפי בני נוער חתמו על עצומה שקראה "לא לשירות בצבא כיבוש" והשמעות בתקשורת דיווחו על עריקה המונית משורות היחידות הקרביות של חיילים שמתנגדים אידיאולוגית למבצע. העיתונות הבינלאומית דיווחה על כך שמחנה "אנצאר 3" נפתח מחדש והתמלא כאלפי חיילים ישראלים שסירבו פקודה.

כמלאת חודש לנוכחות צה"ל בצפון השומרון, הודיעו ירדן ומצרים על ניתוק היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. בתגובה קראו מספר שרים ובראשם שר הביטחון אריאל שרון, לרכז כוחות של צה"ל בבקעת הירדן בכדי לנתק את המדינה הפלסטינית מכל קשר עם החזית המזרחית. בתקשורת הישראלית התפרסמו דיווחים על הזאת כוחות צבא עיראקים לעבר הגבול בין עיראק לירדן, כתגובה על צעדי ישראל. לימים הסתבר שדיווחים אילו היו פרי מערכת הלוחמה הפסיכולוגית הישראלית ששתלה ידיעות כוזבות אלו בכדי להעניק לגיטימיות ולהאיץ החלטה ממשלתית על הזאת כוחות לבקעת הירדן. הממשלה אכן קיבלה החלטה וצה"ל השתלט על אזורים בבקעת הירדן והכריז על מוכנות "להדוף התקפה עיראקית אפשרית". ממשלת עיראק שנדחפה להסלמה, הודיעה שעיראק, שכבר הגיעה ליכולת יצור פצצת אטום פרימיטיבית, תגיב לכל התקפה ישראלית. הצהרה ישראלית רדפה הצהרה עיראקית, ובקרב הגורמים הימנים בממשלה ובציבור הלכו ותכפו הקריאות לצאת למתקפת-מנע נגד האיום הגרעיני העיראקי. ראש הממשלה אולמרט, שניסה לייצב את הממשלה, להחזיר את כוחות צה"ל לישראל ולמתן את ההידרדרות אליה נכנס המוה"ית, נכשל והכנסת הימנית הפילה את ממשלתו.

הבחירות הבאות העלו לשלטון ממשלה ימנית יותר. מסע התעמולה של המפלגות הדתיות התבסס על פסוקים מן התנ"ך, שרמזו על הפתרון הרצוי בנוסח ספר דברים פרק כ': "ויתנהו יהוה אלוהינו לפנינו ונד אותנו [את סיחאן] ואת בנו ואת כל עמו ונלכוד את כל עריו בעת ההיא ונחרם את כל עיר מתים והנשים והטף לא השארנו שריד"; פרק ג': "ויתן יהוה אלוהינו בידנו גם את עוג מלך הבשן ואת כל עמו ונכהו עד בלתי השאיר לו שריד"; פרק י"ט: "כי יכרית יהוה אלוהיך את הגויים אשר יהוה אלוהיך נותן לך את ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם"; פרק כ': "מערי העמים האלה אשר יהוה אלוהיך נותן לך נחלה לא תחיה כל נשמה". הסיסמא שהעלתה את ראש הממשלה החדש הייתה: "זכור את שעשה לך עמלק. ערבים בפנים וערבים בחוץ – סכנה למדינת ישראל".

המאבק בין ישראל לבין עיראק לא הצליח להסתיר את המתח שהלך וגאה בין המיעוט הערבי במדינת ישראל לבין חלקים ניכרים ביותר בחברה היהודית בישראל. בעשר השנים האחרונות עלה מספר הערבים בישראל בערך בשבע מאות אלף, שכללו את רבע מיליון הערבים במזרח ירושלים שעליהם נכפתה אזרחות ישראלית. המאמצים של האוכלוסייה הערבית בישראל להשתלב בחיים האזרחיים במדינה ולהפוך לאזרחים שווים זכויות באופן מוחלט, נכשלו. המערכת הפוליטית הישראלית לא השכילה לטפל בבעיות ובפערים שנוצרו בשטח, דבר שיצר תסיסה בקרב הציבור הערבי הצעיר, שהתנער מהמסורת של דור האבות, שהורגל להגיע להישגים באמצעות "ואסטוט" והתרפסות בפני "האדונים" של משרד הפנים, השיכון והשב"כ.

ח"כ עזמי בשארה, מי שהוביל את הדגל של "מדינה לכל אזרחיה", התראיין לטלוויזיה ותיאר בצורה אנליטית את התהליך, שעבר ועובר על הפוליטיקה של הערבים הפלסטינים תושבי ישראל, במונחים של תרחיש מתון: שלב ראשון - יציאה מהשותפות עם המפלגות הציוניות. שלב שני - הקמת מפלגות ערביות עצמאיות. שלב שלישי - התאגדות כמחנה אחד בכנסת יחד עם מפלגות פוסט-ציוניות בכדי להאיץ את תהליך איזרוחה הישראלי של המדינה. שלב רביעי - חזרה לשותפות עם מפלגות ישראליות בעלות ערך מוסף יהודי.

כחלל האוויר ניסרו אז דיבורים גם על אוטונומיה ערבית במדינת ישראל. התביעה של המצדדים ברעיון לא הייתה בהכרח אוטונומיה גיאוגרפית, אלא אוטונומיה תרבותית ופונקציונאלית. בקרב היהודים בישראל היו שתמכו ברעיון, הן מקרב השמאל שראה בכך דרך יחידה לנרמל את היחסים בתוך המדינה, שעמדו על סף פיצוץ הרסני, והן מקרב הדתיים המתונים שפשוט שאפו לשמור על אופייה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל. הרעיון מבחינתם היה: הפרדה פנימית שתשמור על אופייה היהודי-לאומי של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי. ההתנגדות בקרב הממשלה הימנית לרעיון זה הייתה קשוחה.

כתוצאה מהמתחיות המדינית והדיפלומטית בין ישראל לארה"ב, חדלו האמריקאים להעביר סיוע כספי, אזרחי וביטחוני לישראל. גם הדיאלוג עם יהדות התפוצות הלך וגווע. הממשלה הסוכנות לא השכילו עם השנים לייצר מערכת אלטרנטיבית ומעודכנת ליחסים בין ישראל לבין הגולה, שהלכה והתבוללה. הדור הצעיר היהודי בארה"ב ובאירופה לא אהב את המטמורפוזה שהחלה להסתמן בחברה הישראלית.

המתחות הביטחוניות לאורך הגבולות בשנים האחרונות הביאה להשקעות עצומות בתקציב הביטחון האסטרטגי והביטחון השוטף, דבר שהוביל מיידית לקיצוצים בהשקעות בחינוך, בתשתיות, בתעשייה ובתקציבי משרד הפנים. המצב הכללי הביא גם לירידה ביצוא ולבריחת מוחות לחו"ל שהחלה להסתמן כתופעה מדאיגה שהשפיעה על הת"ג. הראשונים שסבלו מהקיצוץ היו המועצות המקומיות והערים הערביות. ההנחיה הסמויה של הממשלה הייתה: "עניי עירך (היהודים) קודמים". האבטלה באזורים אילו גאתה, הפשע עלה, והטינה נגד הממשלה והחברה היהודית בישראל הגיעה לשיאים חדשים.

במקביל, החליטה הממשלה החדשה לבטל החלטת ממשלה קודמת, שכבר עברה את כל הועדות התיכונות, להקים עיר ערבית מודרנית במשולש. זה היה האות להתחלת הבערה בשטח. ביום בו אמורה הייתה להיות מונחת אבן הפינה לעיר החדשה, שכונתה על ידי הישראלים הערבים "אל-אמל" (התקווה), הגיעו למקום כמאתיים אלף מפגינים, ביניהם עשרות אלפי יהודיים. ההוראה למטרה הייתה חד משמעית: ההפגנה איננה חוקית ולכן נדרש פיזור בכוח. למחרת נספרו עשרים וחמישה הרוגים, כולל שלושה שוטרים, וכמאה חמישים פצועים וביניהם כשלושים שוטרים שסבלו כוויות, כשאוטובוס משטרתי הוצת על ידי אחד המפגינים.

תגובת הממשלה הייתה מהירה. הוכרז על מצב חירום, וכבר באותו לילה הוטל עוצר על הכפרים והערים במשולש ובגליל. לפנות בוקר הובלו עשרות מנהיגים ישראלים ערבים לחקירות וחלקם הושם במעצר מינהלי בעוון התרנות. בכנסת סערו הרוחות. נציגי מפלגת "כך החדשה" בממשלה דרשו לגרש את העצורים מישראל. קולות הולכים וגוברים בכנסת דרשו לשנות את כללי המשחק הדמוקרטיים בישראל. שנה קודם לכן כבר התקבלה ההחלטה שמונעת מחברי הכנסת הערבים להשתתף בהצבעות הנוגעות "לצביונה היהודי או לעתידה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי ולכל דבר המשתמע במישרין או בעקיפין מסוגייה זאת". השר כהנא (הבן) דרש ליישם חוק דומה לזה שהיה מקובל בדמוקרטיה האמריקאית עד תחילת שנות השישים, על פיו קולו של ערבי (בארה"ב זה היה שחור) בקלפי יהיה שווה שליש מקולו של יהודי. "זאת הדרך הדמוקרטית היחידה שתשמור על רוב יהודי דמוקרטי בכנסת", אמר כהנא. הצעת החוק שהונחה בפני הכנסת נפלה על חודו של קול, אולם חמש שנים אחר כך התקבלה ההצעה ברוב קולות.

גם בישראל היהודית החלה המערכת לקרוס. ההידרדרות הכלכלית העצימה את שנאת הזרים שגבלה בגזענות. בפרברים העניים של הערים הגדולות השתכנו כחמש מאות אלף עובדים זרים, רובם עובדים בלתי-חוקיים. רבים מהם כבר היו דור שני לעובדים זרים. מספרם הלך וגדל, כשמעסיקים יהודים, שכבר מזמן לא העסיקו פועלים מהמדינה הפלסטינית, החלו גם להימנע מלהעסיק ערבים ישראלים. מאות האלפים מרומניה, יוגוסלביה, סין, פולין וניגריה חיו בתנאים מחפירים. משפחות רבות מביניהם לא זכו אפילו לטיפול בסיסי במערכות הבריאות והסעד, ומרבית הילדים לא נקלטו במערכות החינוך. המתח ביניהם לבין האוכלוסייה הישראלית החרף כשבחג המולד בשנת 2015 נמצאו שלוש גוויות של ילדים דתיים. הרצח אף פעם לא פוענח, אך גורמים פשיסטים-גזעניים-ישראלים האשימו את העובדים הזרים השחורים ברציחתם, בטענה שהרצח היה חלק מטכס דתי אפריקאי. התוצאה הייתה שחלקים

ניכרים מהערים הפכו לגטאות שמחוץ לתחום לישראלים.

אך מעבר לכל אלה, הלך והחרף העימות בין המיעוט החילוני ליברלי, שהיה אחראי לייצור מרבית הת"ג במדינה, לבין הממסד הדתי, הרבנות ותומכיה בממשלה. הקואליציה הימנית השבירה נאלצה להיכנע לתכתיבי הרבנים. באופן פרדוכסלי, המדינה, שנעשתה מבחינה דמוגרפית פחות יהודית, הפכה למדינה בעלת חוקים דתיים נוקשים. בין החוקים והתקנות שהתקבלו ניתן למנות את ביטול ההכרה בנישואים אזרחיים; ביטול קבורה אזרחית; הפסקת כל המערכת התחבורתית שהופעלה בשבת, כולל זאת שבמסגרת הסטטוס-קוו; איסור על מכירת בשר לא כשר והגשתו בכל רחבי הארץ למעט בערים ובכפרים הערבים; התנאי לפתיחת מסעדות היה העסקת משגיח כשרות; סגירת תאטרונים ומקומות בידור בשבתות ובחגים; על מפעלים, כולל בתעשייה עתירת הידע, נאסר לעבוד בשבת; שדה התעופה בתב"ג נסגר לחלוטין בשבת. השמועות אודות כוונת התערבות של משרד הדתות במהות הלימודים באוניברסיטאות התבררו ככזויות.

בבחירות שנת 2017, כשמדינת ישראל החלה להיכנס למצב של כאוס, הן במישור הפנימי והן במישור החיצוני, יצאה קריאה כמעט מקיר לקיר "להחזיר את התקווה של תחילת המאה". המנהיג הקשיש אהוד ברק נקרא שוב לדגל להקים בפעם השנייה ממשלה. בכדי להתגבר על המשוכה הגבוהה מימין, הבטיח ברק ממשלת הצלה שתהיה מבוססת על מומחים ולא על פוליטיקאים. ברק, מודל 2017 היה כבר מנהיג בשל. בחודשים הראשונים הוא השקיע מאמץ אדיר מול הפלסטינים והמדינות הערביות בכדי לנסות להזיז מחדש את העגלה המדינית. הצעתו הייתה זהה להצעה אותה היה צריך להציע לפלסטינים ח"י שנים קודם לכן. אך ברק לא השכיל להבין שמה שהיה רלבנטי לשנת 1999 אינו בהכרח ישים לעידן החדש.

ההנהגה הפלסטינית לא האמינה למסרים הישראלים וגם לא היה ברור האם הם עצמם יהיו מסוגלים למכור את הסחורה לציבור הערבי שעדיין התעמת עם חיילי צה"ל באזורים הכבושים סביב גינין ושכם. האפיזודה הייתה קצרה למדי. כוונותיו הטובות של ברק לא הצליחו לשכנע את הציבור הישראלי שנראה ברובו כמעדיף עימות על גבי פתרון מדיני. לאחר שנה הוקמה ממשלה חדשה.

שבע השנים הבאות היו הקשות ביותר שידעה ישראל מאז הקמתה. צה"ל ניהל מלחמת מאסף קשה ומסובכת נגד כוחות גרילה בשטחים הכבושים. הטקטיקה השתנתה רק במעט מאז ימי לבנון של סוף המאה שעברה. הטרור הפלסטיני הפך לנקודתי ופגע אך ורק בחיילים ובאזרחים "המתנחלים" באותם שטחים שאמורים היו להיות חלק מהמדינה הפלסטינית. הפגיעות היו כואבות ביותר, אך הציבור שבתוך שטחי ישראל היה אדיש למתרחש בשטחי המריבה.

ירדן, מצרים, סוריה ולבנון היו סגורות לישראלים. הסכמי השלום שבפועל היו שרירים וקיימים, לא רק שלא יושמו על ידי שני הצדדים, אלא גם לא נראה שמישהו מהצדדים מתרגש מכך או מתכוון להגיש קובלנה לבית המשפט הבינלאומי. עמדתה של ממשלת ישראל הייתה ש"בכל מקרה, זה אף פעם לא היה שלום".

יום העצמאות האחרון מאת ישראל הראל

ערב יום העצמאות שנת תשפ"ה, 2025. לאחר ויכוח ציבורי ופרלמנטרי ממושך, לעיתים אלים, סביב השאלה כיצד תחוג המדינה את יום העצמאות ה-77 שלה, החליט נשיא המדינה, ד"ר עבדול עזיז אל-הינד, לבטל את השתתפותו בשיבת הכנסת החגיגית, הנערכת מידי שנה ביום זה. הוא גם ביטל את השתתפותו באירועים אחרים, כמו העצרת לזכר הנופלים במערכות ישראל המתקיימת ברחבת הכותל המערבי בפתיחת יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. "לא יראו אותי בשום אירוע שישא את התואר 'יום העצמאות'", הודיע הנשיא, "יום הזיכרון איננו יום הזיכרון שלי ושל בני עמי. יתרה מזו, הוסיף ד"ר אל הינד, "הוא מסמל את תוצאות המלחמה הבלתי חוקית שניהלו הכוחות הציוניים נגד תוכנית החלוקה של האו"ם ואת הטרנספר הברוטאלי שהם ביצעו בעם הערבי הפלשתינאי במהלך מעשי האיבה שהם יזמו".

לאחר הודעת הנשיא הכריז יו"ר הכנסת, מוחמד אל-חטיב, כי לאור ההתפתחות הדרמטית מאבדת ישיבת הכנסת המסורתית והחגיגית, שנערכה ב-76 השנים הקודמות לרגל יום העצמאות, את צביונה החגיגי-ממלכתי ולפיכך הוא נאלץ, "בצער רב" כלשונו, לבטלה. וכך הגיעה לקיצה - חרף מחאות קולניות של רוב חברי הכנסת היהודיים שבבית - מסורת לאומית, חגיגית וסמלית, בת יובל ומחצה.

לא כל חברי הכנסת היהודיים קיבלו עליהם את החלטת היו"ר. קבוצת ח"כים, בעיקר מאלה המשתייכים ל"מפלגת העם", שנולדה משרידי מפלגות הימין לשעבר (להיכוד, המפד"ל, האיחוד הלאומי ושי"ס) התכנסה בכל זאת במשכן על מנת לקיים את מה שהם כינו "המשך מסורת הישיבה החגיגית של יום העצמאות". אולם סדרני הכנסת, על פי מצוות היו"ר, אסרו עליהם את הדיון באולם המליאה. הם נאלצו, אפוא, להתכנס בחדר הישיבות של הוועדה לביקורת המדינה, שבראשה כיהן אז ח"כ הקשיש חיים פלק, מתנחל לשעבר וציוני-דתי על פי הגדרתו, שבידו הייתה סמכות להעמיד את חדר הוועדה לרשות הטקס.

גם חלק מן המשפחות השכולות לא ויתרו. הן התכנסו, כימים ימימה, בחזית הכותל המערבי. אך כיוון שהיעדרותו של הנשיא מן הטקס הפכה אותו לבלתי רשמי, לא יכול היה גם הרמטכ"ל, רא"ל אליזר גנות, להיות נוכח. הוא הטיל על הרב הצבאי הראשי, האלוף הישיש גד נבון, לשאת, בנוסף לפרקי התהילים שאותם הוא קורא במעמד זה בחמישים השנים האחרונות, גם דברים קצרים בשם ראש המטה הכללי.

התקשורת הישראלית, אף שאפשרה ביקורת על צעדי הנשיא ויו"ר הכנסת, הגיבה, יחד עם זאת, בשלילה על עריכת הטקסים "הפיראטיים", כלשונו של המאמר הראשי בעיתון האינטרנט "הארץ", כלי הביטוי המשפיע ביותר בישראל. "עצרות שאין עליהן הסכמה של כלל הישראלים", כתב בעיתון "ידיעות מעריב" המשורר הידוע שחף אהבים, שמוזמן להביע את דעת אנשי הרוח בנסיבות שבהן קיימות מחלוקות רעיוניות עקרוניות, "מגבירות את הקיטוב והניכור שבלאו הכי שוררים במדינה השסועה הזאת, ואינן משרתות את המטרה שמתכנני הטקסים רצו להשיג. את אופי הטקסים והסמלים במדינת חוק קובעים אלה הפועלים מכוחו של החוק. והעומדים בראש ההיררכיה של "עשה" ו"אל תעשה" בענייני סמלים וטקסים - הדגיש כותב המאמר בסמכותיות אופיינית - "הלא הם הנשיא ויו"ר הכנסת. ועל כולנו", פסק, "לכבד את הכרעותיהם, גם אם חלק מאתנו עושים זאת בחריקת שיניים. מי שפוגע במעמד של הנשיא והיו"ר",

המתח הקבוע לאורך הגבולות תבע השקעה עצומה של משאבים פיננסיים שבאו על חשבון תקציבי פיתוח, חינוך ותקציבים חינוניים אחרים. הצבא, מאידך, נאלץ להתמודד עם אלפי סרבני גיוס בכל מחזור, והתלכיד הלאומי הישראלי-יהודי הלך ונעלם.

מצבו של המיעוט הערבי בישראל, שכבר הגיע לכמעט 2.5 מיליון, הלך והחמיר. בדומה לתקופת האינתיפאדה הפלסטינית שמלפני ארבעים שנה, אזורים מסוימים בגליל הוכרזו על ידי התושבים באופן חד צדדי, כ"אזורים עצמאיים". רוב הערבים בישראל חדלו לשלם מסים וההידדרות במערך השירותים שם נראתה בכל כפר ועיר. מרבית הישובים הערבים באזור ואדי עארה הושמו תחת עוצר בכל יום משש בערב ועד האור הראשון למחרת. מספר העצירים המינהלים מקרב ערביי ישראל הגיע לעיתים לעשרת אלפים. במחנות השונים היו עצורים גם היהודים שנחשדו בשיתוף פעולה עם הערבים בישראל.

מבחינה בינלאומית הידרדר מצבה של ישראל לתהומות חדשים. מדינות מסוימות באירופה הודיעו על הטלת סנקציות שונות על ישראל, לא לפני שהאיחוד האירופאי העביר החלטה מפתיעה המאפשרת לכל מדינה לקבוע בנפרד את יחסי הסחר והתרבות עם ישראל. רופאים, חוקרים ומדענים ישראלים חדלו להיות מוזמנים לקונגרסים בינלאומיים. בארגונים הבינלאומיים השונים, ובעיקר באומות המאוחדות, זכתה ישראל לגינויים תקופיים. הללו התקבלו בזלזול מופגן על ידי הממשלה שהודיעה שאינה מתייחסת לכל אותם "עוכרי ישראל". כשבשנים האחרונות הצטרפה ארה"ב בקביעות להודעות הגינוי והאיום של מועצת הביטחון של האו"ם, יצאה הממשלה בהכרזה "שהעולם כולו נגדנו". מספר שרים דתיים הוסיפו, שלעולם עדיין קשה לקבל את העובדה שאנו עם סגולה ואור לגויים, וככזה מותרים לנו מעשים שרק יובנו בעוד הרבה שנים.

בתגובה להודעת הגינוי של מועצת הביטחון מ-31 בדצמבר 2025 בקשר להמשך השליטה הישראלית על שטחים בגדמ"ע, הוציא דובר ממשלת ישראל הודעה קצרה שכללה ציטוט מספר דברים פרק י"א: "והוריש יהוה את כל הגויים האלה מלפניכם וירשתם גויים גדולים ועצומים מכם: כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם".

הזהיר המצפון של האומה, "כאילו הניף את ידו על עצם קיומה של המדינה כישות דו-לאומית ורב תרבותית", סיים המשורר רב ההשפעה את מאמרו בעיתון רב התפוצה. (האיחוד בין שני העיתונים הנפוצים התרחש לאחר שקבוצת "ידיעות" השתלטה, במהלך בורסאי מבריק, על "הכשרת היישוב", בעלת "מעריב". עיקר השפעתו של העיתון הייתה בקרב חוגים שלא הסתגלו לעיתונות האלקטרונית ונתרו נאמנים לעיתונות הכתובה, שתפוצתה הלכה וצללה החל משנת 2005).

משנוכח הנשיא אל-הינדי שהמיגזר היהודי השלים, לפחות בשלב ההוא, עם צעדיו, החליט לפרסם ברבים את המכתב ששלח למספר אישים יהודיים. "כיוון שהציבור הערבי, המונה למעלה מ- 30% מאוכלוסיית המדינה, איננו יכול להשלים עם האופי הציוני, הבלעדי, של חגיגות העצמאות", כתב הנשיא אל הינדי לראש הממשלה, אופיר פינס, לנשיאת בית המשפט העליון, כבי' השופטת דורית ביניש, ולמבקר המדינה, רון פונדק, "ומכיוון שהאתוס של חגיגות העצמאות נבנה על גבי הנכבה, האסון של עמי, העם הפלשטיני, אין מקום שהנשיא, או יו"ר הכנסת, שממילא עתידה לשנות את שמה בקרוב, ייקחו חלק באירועים אלה. יתרה מזו", הוסיף הנשיא במכתב "בתוך המארג הישראלי הכללי, היהודים שממשיכים להגדיר את עצמם ציונים הם היום מיעוט במדינה. אנחנו, הערבים, מהווים, כאמור, כשליש מכלל האזרחים. כ- 10% מהאוכלוסייה מכריזים על עצמם כשייכים ל"לאום הישראלי החדש", היינו, גם אם מוצאם יהודי, הם ויתרו, מתוך בחירה, על שייכותם ללאום היהודי והם מעדיפים על פניו זהות חדשה; נוצר פה תמהיל לאומי חדש, הכולל גם בני עמים אחרים שהתאזרחו כאן, בהם גם ערבים שמוותרים על לאומיותם הקודמת. כל אלה, ביחד עם צאצאי הפועלים הזרים והיהודים שמעדיפים מדינת אזרחים על פני מדינת לאום, מונים קרוב ל- 55% מן האוכלוסייה המתגוררת במדינה, היינו רוב מוחלט.

"משימתנו המשותפת עתה היא לקיים מסגרת אזרחית משותפת ויציבה ליהודים, ערבים ואזרחים בני מוצא אחר. אם ליהודים יש טענות, עליהם להפנות אותן לעצמם. הם שהביאו לכאן, במעמד של "עולים" או פועלים זרים, מאות אלפי לא-יהודים, בעיקר כדי לבלים בכך את האיזון הדמוגרפי שהחל להסתמן בין יהודים לערבים. אך הם לא נתנו את דעתם לאפשרות שמהגרים אלה עלולים לחבור דווקא לכוחות, כמו הערבים, המבקשים מדינת אזרחים על פני מדינת לאום יהודית בעלת מאפיינים דתיים ולאומנים, שלא לומר גזעניים, מובהקים.

"אני ממליץ, על כן, לאותו חלק בקהילה היהודית שמתעקש להמשך ולציין כציון ממלכתי את יום זה, על אף המהפך מרחיק הלכת שהתחולל כאן, לא להתעקש על המשך הענקת צביון ממלכתי-חגיגי למה שהם מכנים 'יום העצמאות'. חגיגות יתרה עלולה לצער, ואף להרגיז, את האוכלוסייה הערבית, האוכלוסייה שאינה יהודית או מוסלמית, וכן גם את החלק הגדל והולך של האוכלוסייה היהודית שמעדיף, כפי שמוכיחות תוצאות הבחירות לשלוש הכנסות האחרונות, שישראל תהיה מדינת קהילות, היינו מדינת אזרחים, ולא מדינת הלאום היהודי בלבד. רוב האזרחים מבינים", הדגיש האיש הנושא במעמד הייצוגי העליון, "שבמבנה הדמוגרפי והפוליטי שאליו הגיעה המדינה, אין עוד מקום לציין, ציון ממלכתי, את חג העצמאות הציוני ויש למצוא לו תחליף על לאומי, כפי שמקובל בדמוקרטיות אזרחיות אחרות, שיהיה מקובל על רוב חלקי האוכלוסייה וזרמיה, שמהווים היום רוב ברור של אוכלוסיית המדינה, ולא רק על היהודים

שמתעקשים שזהותה של המדינה תמשיך להיות יהודית. בימינו זהו שוביניזם גמור שאין לו תמיכה אפילו בקרב היהודים.

"זאת ועוד", הוסיף הנשיא באיגרתו, שעוררה תגובות מעורבות בחוגי המפלגה ישראל אחת, שאליה השתייך, "כפי שראינו, רוב תושבי ישראל גם בשלים לשינוי שמה של המדינה, שהוא שם לאומני-ציוני-יהודי מובהק. בג"ץ, כזכור לכם, כבר הורה (בעקבות עתירה שהגישה בשנת 2020 גנית שמש-רנתיסי) לממשלה להקים ועדה שתבדוק נושא רגיש זה. אך רק ההפגנות ההמוניות של הציבור הערבי למען השינוי, גרמו להקמת הוועדה. אולם, למרבה הצער, בגלל סחבת שבה נוקטים גורמים מסוימים בוועדה, המסקנות המתבקשות אינן מתפרסמות. זאת אחת הסיבות לצעד ההפגנות, כן הפגנותי, שנקטתי. שהרי לא ייתכן שעולם כמנהגו ינהג גם אחרי שמתחוללים שינויים דמוגרפיים, ערכיים ואידאולוגיים כבירים, כאלה שעברו על המדינה ברבע המאה האחרונה. אני מבקש להזהיר, באמצעות מכתב זה, שאם לא ישונה שמה של המדינה בעתיד הקרוב, סביר שתהיה שוב פנייה לבג"ץ, שכבר רמז שדעתו אינו נוחה מאי-מילוי פסיקותו. גם נשק ההפגנות ההמוניות, הלוואי והן תגלושנה לאלומות, שמור בידי אלה שאינם יכולים לשאת עוד את הסחבת.

"ולא רק את שם המדינה יש לשנות. גם מגילת העצמאות לא תוכל להיות קבילה עוד; הן באתוס שהיא מייצגת ובוודאי במעמד המשפטי, מעין הקדמה לחוקה, שניתן לה. ואל לכם, אחי מן המיגזר היהודי, להיבהל מביטול מגילת העצמאות. כולנו נתרגל לביטולה, כשם שהתרגלנו לנסיגות מכל האדמות הערביות הכבושות או מביטול "התקווה". בשנת 2000 - הדבר זכור לרבים כל כך - דחתה הכנסת, ברוב מוחלט, את הצעת החוק של ח"כ ברמכה לשינוי ההמנון. בשנת 2005, כאשר ח"כ אל-הוזייל הגיש מחדש את הצעת החוק, תמכו בו שליש מחברי הבית, בהם יהודים לא מעטים שהבינו שיש להסתגל למציאות. כך הלך והצטמצם, מידי שנתיים-שלוש, הרוב המתנגד. לפני ארבע שנים, כידוע, ניצלה הממשלה בזכות ההבטחה שניתנה, וגם קיומה, ע"י הקואליציה לתמוך באימוץ המנון חדש.

"חדבר קצת כאב, אבל, כאשר היהודים התרגלו, הם שאלו עצמם מדוע התעקשנו שנים רבות על הנצחת הכיבוש או בשימוש במלים הלאומניות, ודאי הלא רלוונטיות, המופיעות בהמנון הישן. כך יהיה, לאחר שכולנו נתרגל, כאשר תבוטל מגילת העצמאות, שמדברת, פעמים בביטויים המתקרבים לגזעניים, רק על זכויותיו של העם היהודי בארץ ישראל.

"עוד ועדה, אני מבקש להזכיר לכם, יושבת עתה על המדוכה, הוועדה למציאת תחליף לדגל המדינה הקיים, שהוא גם דגלו של העם היהודי מחוץ לישראל. ועדה זו, תודה לאל, לא קמה בעקבות פסיקת בג"ץ, וגם לא בעקבות הפגנות אלימות. די היה בכוחם של הערבים, בשיתוף עם כוחות פרוגרסיביים אחרים בכנסת, לכפות על הממשלה להקימה. וגם בעניין הדגל, אני בטוח, נגיע להבנה כשם שהגענו להסכמה, נכון, בכורח הקול הערבי שצובר עוצמה מבחירות לבחירות, על מינוי שרים ערביים, נשיא ערבי ויו"ר כנסת ערבי. אמת, השוויון מתבטא, אפילו בשלב זה כשהיהודים כבר אינם רוב, בתפקידים הייצוגיים בלבד. אך במעמדים מסוימים, בעיקר במעמדים טקסיים המבטאים את הזהות הקולקטיבית, לא יהודים, על כל המשתמע מכך, הם הקובעים היום את אופני הביטוי.

"כך עלה בידי להזכיר למיגור היהודי שהזהות של המדינה איננה עוד כשהייתה, ושבידינו, בסיוע הכוחות הפוליטיים הלא-ערביים התומכים בנו, בלחץ הבינלאומי שאנו יכולים להפעיל בכיוון זה ובסיוע בית המשפט העליון הליברלי, לשנות, בהתאם למבנה החברתי-פוליטי החדש, את אופייה של המדינה.

"כולנו אמנם זוכרים את המחאות החריפות והאלימות של הימין הלאומני היהודי, אך אנו גם זוכרים שאותו ימין נשחק והתעייף מן המאבק הפוליטי הממושך ומן האינתיפאדה, והשלים עם המציאות, כפי שהשלים קודם לכן עם פינוי הגולן ורוב ההתנחלויות ביהודה ובשומרון. כך יהיה, אינשאללה, גם עם שינוי שם המדינה, ביטול מגילת העצמאות, חוק השבות והחלפת הדגל. המציאות הדמוגרפית, בצד הפיחות הרב שחל במשקל שהישראלים מייחסים ללאומיות היהודית שלהם, היא שקובעת."

תוכן המכתב, כפי שהעירו אחדים מבין ההיסטוריונים החדשים, ביטא התפתחות הדרגתית שתחילתה עוד בימי האינתיפאדה בשנות התשעים של המאה הקודמת, שבה הצליחו הערבים, בשיתוף עם היסודות הליברלים והמתקדמים שבקרב היהודים, לערער את תחושת הצדק של היהודים במפעל הציוני ובזכותם המלאה על הארץ. "מרגע שחידק הספק, הן במובן האנושי והן במובן הפוליטי, החל לכרסם" כתב ההיסטוריון הישיש אילן פפה, אחד הבולטים בקרב "ההיסטוריונים החדשים" של שנות השמונים והתשעים של המאה הקודמת, "היה ברור שהמדינה היהודית חיה על זמן שאול, ולא מן הבחינה הביטחונית."

שר החינוך, מוסי רז, ציווה לשנן בעל פה את מכתבו של הנשיא בכל בתי הספר במדינה ואיש לא מחה על חזרה לשיטות חינוך שנאסרו לשימוש זה יותר מיובל שנים. "זהו רגע היסטורי בתולדותינו", אמר השר בכנס מפקחים, "מבחינתי זהו סוף משמח למערכה שאותה ניהלתי, כמזכ"ל 'שלוש עכשיו', בסוף שנות התשעים נגד המתנחלים האלימים תאבי הסיפוח שאיימו להפוך את חיינו לגיהנום אחד מתמשך."

מהלכו של הנשיא זכה, לא במפתיע, להדים רבים ברחבי העולם, וכמובן בארצות ערב. ה-"ניו-יורק טיימס", למשל, פרסם אותו כידיעה ראשית. במאמר מערכת, שנלווה לידיעה הראשית, כתב העיתון שבני העם היהודי במדינת ישראל צריכים להשלים עם המציאות כפי שנשיאם מפרש אותה נכונה. "היהודים בישראל אמנם חשים אי-נוחות בעקבות השינויים הדרמטיים המתרחשים במדינתם, שאותה הקימו, תוך הקרבה אין קץ, כמדינת הלאום היהודי. אולם, ניתח המאמר הראשי, "הם לא הצליחו ליצור מדינה בעלת איכויות ערכיות, כלכליות וחברתיות, שתהווה מגנט משיכה לעם היהודי שמחוץ לישראל. כיוון שרוב בני העם הזה סרבו להגר לארץ הלאום שלהם, נוצר מצב שבו הם איבדו, גם עקב ריבוי טבעי נמוך ונטישת האמונה הציונית, את הרוב הדרוש על מנת להישאר מדינת לאום קלאסית, מאלה המוכרות לנו באירופה ובאסיה. אפשר לומר, על-כן, שהתנועה הלאומית היהודית, הציונית, שכל כך הצליחה בהנחת תשתית למדינה יהודית, במלחמה על עצמאותה ובמאמצים הביטחוניים והאזרחיים לקיימה במשך כשלושת רבעי מאה בתנאים הבלתי אפשריים של המזרח התיכון, נאלצת עתה להשלים עם מציאות שהיא, במידה רבה, אחרת לה. את הכישלון הזה", קבע העיתון החשוב בתבל, "הביא לידי ביטוי הנשיא הערבי של ישראל ועל כל אזרחי המדינה הזו

להכיר בצדקת אבחנתו. אל להם, לאלה שאינם משלימים עם המציאות, להתנגד באמצעים לא דמוקרטיים להתפתחות, גם אם זו כואבת, שנוצרה בעיקר בגלל קוצר ידם.

"התפרקות המדינה היהודית נפלה לידי הערבים כפרי בשל" סיים המאמר הראשי, "ולא כתוצאה מחתרנות, כפי שמאשימים החוגים הלאומיים בישראל את אזרחי מדינתם ממוצא ערבי. כל הפעולות שהערבים עשו על מנת לקדם מצב זה היו סבירות במסגרת התחרות בין היהודים לערבים על אופייה ועתידה של המדינה. מסתבר - הוי כמה אירונית ואכזרית היא לפעמים ההיסטוריה - שבתחרות ההיסטורית הזו כשלו היהודים. נפילת הבית השלישי, כפי שרבים מהם מפרשים את המצב, איננו ביטוי מתאים. השלטון המלא של היהודים על מדינתם אבד כמעט מרצון, ודאי ללא עימות פיזי, והוא אינו דומה כלל וכלל לנפילת הבית השני שהוליד, אמנם כעבור אלפיים שנה, את הבית השלישי. הפעם, למרבה הצער, היעלמות המדינה היהודית כמעט מרצון עלולה לגרום בעקבותיה, כפי שכבר קורה בארה"ב ובאירופה, את התבוללותם של היהודים גם במולדתם."

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה פרסמה, כדרכה בכל ערב יום עצמאות מאז שקמה מדינת ישראל, נתונים סטטיסטיים. עיקרם: אוכלוסיית המדינה מונה היום קרוב ל-10 מיליון נפשות. אלה מתגוררות על פני שטח של 21,500 קמ"ר (רק כאלף קמ"ר הצליחה ישראל לשמור בידה כתוצאה מהסכם הקבע עם הפלשתינאים, שאיש כבר איננו מכנה אותו עוד "הסכם שלום"), המדינה הצפופה ביותר בעולם על פי נתוני האו"ם. רק כ-4,752,000 מגדירים עצמם, במידת מובהקות משמעותית, כיהודים. כשלושה וחצי מיליון הם ערבים. כמיליון הם מהגרים לא יהודיים, או צאצאי המהגרים הללו, שהגיעו מארצות חבר העמים וכפועלים זרים, וכ-750,000 מסרבים להשתייך, על פי בחירתם, לאף אחד משני עמי הרוב. עוד נאמר בפרסום, שכ-50% מכלל הילדים הלומדים בגנים, בבתי הספר העממיים ובחטיבות הביניים הם ערבים (לעומת כ-32% בשנת 2000); כ-20% חרדים ורק כ-30% באים מן המגזר היהודי החילוני, הדתי-לאומי וזה שאיננו משתייך לשני הלאומים הללו.

המכתב, וכמובן ביטול האירועים הממלכתיים, עוררו תגובות אמוציונליות קשות בקרב חלק מהאוכלוסייה היהודית החילונית, ובאופן לא מפתיע גם בקרב האוכלוסייה החרדית. אף שהנשיא צדק בקובעו שרוב הישראלים ממוצא יהודי התרגלו לשינויים המפלגיים שמתחוללים במדינה ולמדו לחיות עמם, הפעם העלבון היה צורב וכואב במיוחד, ופגע בשורשי הזהות האלמנטריים ביותר.

בפעם השנייה בתולדות המדינה התקיימו ביום העצמאות, החג הישראלי היחיד שנוסף ללוח החגים מאז נקבעו החגים הדתיים, הפגנות ולא אירועים חגיגיים (הראשונה הייתה בתחילת שנות ה-80 של המאה הקודמת, כאשר תנועת 'שלוש עכשיו' קיימה הפגנה בהר ברכה שם עלה להתיישבות יישוב יהודי). היוזמה באה מתנועת "דור ההמשך", שבראשה עמדו צאצאי המתנחלים, וההפגנה המרכזית הייתה בגבעת הצעקות שליד הכנסת. המשטרה, שסירבה לאשר הפגנה ביום שבאופן רשמי הוא עדיין חג, הסתערה בכוח רב לעבר המפגינים ופיזרה אותם תוך שימוש באלות ובגז מדמיע. גם משמר הכנסת, הכפוף אישית ליו"ר, השתתף, זו פעם ראשונה, בפיזור הפגנה. כך נהג גם המשמר האישי של היו"ר שהורכב, רובו ככולו, מבני עמו,

אנשי הגליל והנגב. גם כמה מצעירי "ישראל אחת", יהודים וערבים כאחד, ניצבו מול המפגינים.

אף שגם יהודים חילונים זעמו, כפי שהורו סקרי דעת הקהל, על ביטול חגיגות העצמאות, רק מעטים מהם הצטרפו להפגנות. הרושם שנוצר היה שרק הקהילה הדתית, והפעם גם החרדית, מתקוממת נגד עקירת הסמלים היהודיים מרשות הרבים של המדינה. הדבר איפשר לדוברים מטעם רוב המפלגות, למעט אלה שבימין, יורשי הליכוד, המפד"ל והאיחוד הלאומי, לגנות את המפגינים על "החילול ההמוני והאלים" - כלשונם - של החג ופגיעה ברגשות של הרוב שבוחר לחגוג אותו ללא סממנים לאומניים. הדוברים גם גינו את האמירות הלאומניות הקיצוניות שנשמעו בהפגנות, כגון הקריאה להשבת הדגל הישן, הפסקת ההליכים לשינוי שם המדינה, התנגדות לשינוי חוק השבות ולביטול מגילת העצמאות. לדבריהם מדובר בדברי הסתה שעלולים להביא לשפיכות דמים נוכח הרגישות שהציבור הערבי מגלה כלפי דרישות קיצוניות אלו הבאות מהאגף הסהרורי של הימין הישראלי.

במוצאי אותו חג שידרו ערוצי הטלוויזיה, במקום תוכניות, ראיונות עומק עם ישראלים מפורסמים. השופט הישיש, אך הצלול, אהרון ברק, בן ה-88, היה המשתתף הבולט בראיונות אלו. "אנו נמצאים" אמר ברק "בתהליך מואץ של נורמליזציה והשתחררות חיובית, הבאה אמנם בכאב, מן המטען המעיק של הלאומיות היהודית. היום, בסוף הרבע הראשון של המאה ה-21, מבינים גם רוב היהודים, ציבור נאור לכל הדעות, שאין עוד מקום שמדינתם תהיה אתנו-צנטרית. מדינות לאום הן אנכרוניזם הצועד כנגד הכיוון ההיסטורי." כך אמר האיש, שקבע במידה רבה את התהליכים שהביאו את המדינה למצב הערכי שבו היא נמצאת בשנת 2025. "על אחת כמה וכמה שזה המצב במזרח התיכון, שבו המדינות הערביות, ההולכות עדיין בכיוון ההפוך למגמה העולמית, מהוות הוכחה חותכת כמה מסוכן בעידן מתקדם כל כך, שבו נמצא העולם, לשמר את המודל הלאומי-דתי של מדינת לאום. זהו מתכון לסכסוך שאין לו סוף, כפי שמוכיח הקונפליקט שאינו נגמר בין מדינת ישראל (שם זמני) לבין ארצות ערב, שאינו מגיע לסיומו הגלגלי והמעשי גם אחרי 76 שנות אלימות, חלקן מלחמות של ממש. ממש בימים אלו", סיכם הנשיא לשעבר של בית המשפט העליון, "אנו עדים להמשך המתחיות, העלולה להתפתח למלחמה כללית בכל המזרח התיכון, משום שישראל התעקשה להחזיק בידיה אלף קמ"ר מאדמות הגדה המערבית, שם ריכזה את מרבית המתנחלים. אלמלא עשתה כן, קרוב לוודאי שהסכסוך היה בא לקצו. ואילו עכשיו, כאשר אין הסכמה לאומית על שום דבר, קרוב לוודאי שהאויים, על פי מה שהגוש הערבי-אירופי-אמריקני מכתוב לו, יחליט שעל המדינה לקיים את החלטה 181, ולסגת בהתאם לקווים שזו הכתיבה, היינו קווי החלוקה. ואני אומר היום, בערוב ימי, שקבלת 181 היא ההזדמנות האחרונה שלנו לחיות בשלום במזרח התיכון. לו קיבלנו, ללא השהייה של 35 שנה, את 242 יכולים היינו לקיים מדינה נגבולות 1967. כיוון שהיו לנו שיגעונות גדלות, וסיפחנו שטחים שהפלשתינים נאלצו לוותר לנו עליהם בעל כורחם, הגענו למצב הפנימי והחיצוני הבלתי אפשרי שבו אנו נתונים. הבה נהיה הפעם חכמים ולא צודקים. נפסיק את ההפגנות שנראה שהן יוצאות מכלל שליטה ונשלים עם המציאות. רק כך נוכל להציל, למצער, ולו משהו מהחזון שלמענו הקרבנו הרבה כל כך."

נציג 'דור המשך', שישב יחד עם אהרון ברק בפאנל, התקומם לנוכח הדברים, שאותם כינה "דברי הכניעה, פרי החולשה הכללית, של הנציג הבכיר ביותר של דור אוסלו החי עמנו. תחת

הנהגתו, בית המשפט העליון ניווט את המדינה ממדינת לאום ציונית למדינת אזרחים חסרת חוט שדרה ורצון קיום. הוא האדם האחרון שיכול להטיף לנו שטעינו. שווא זה שטעה והטעה, וההיסטוריה היהודית, שיש לה זיכרון ארוך ושיודעת לשפוט את אלה שעשו הרע בעיני ה', תשפוט גם אותו בהתאם למה שמגיע לוי". "נמאס לנו", רעם קולו של מתניה לוינגר בן ה-50, "מהכמישה המתמשכת, מהשקיעה שאין לה מעצור, ומההשלמה עם המציאות. עמנו, גם בעת הפוגרומים והשוואה, מעולם לא נואש ומעולם לא נכנע. מה שמבקש מאתנו היום האיש הזה הוא להיכנע. ואני מצהיר: זה לא יהיה. ההפגנות הסוערות שהתקיימו היום הן רק ראשית הדרך של השיבה לנורמליות. לא ניתן שארץ ישראל תהיה לארץ פלשתינ; לא נאפשר לאלה שיש להם 23 מדינות לבלוע גם את המדינה האחת והיחידה של העם היהודי ולא נאפשר לגויים שבקרבתנו להכתיב לנו את עתידנו."

מנחה התוכנית הפסיק את דבריו של לוינגר כדי לקרוא פתק שהוכנס אליו בבהלה. "בצער רב עלי להודיע", פתח המנחה בקול רוטט, "שפצצה התפוצצה לפני דקות אחדות בשפרעם, שם חגגו נשיא המדינה, יו"ר הכנסת ונכבדים אחרים, בהם יהודים, את ביטול חגיגות העצמאות. המשטרה מדווחת על עשרות נפגעים. לא ידוע, בשלב זה, מה שלום הנשיא והיושב ראש. כתבנו המדיני מוסר שראש הממשלה כבר נמצא במסוק בדרכו למקום האירוע, והוא הורה להכריז, אם יתברר שהייתה זו התנקשות, על מצב חירום לאומי ועל עוצר כללי. סליחה, סליחה, באוזניה מוסרים לי שכל המסובים סביב השולחן בשפרעם נפגעו, כנראה מפצצה שהוטמנה ממש מתחת לשולחן. מרבית עמון מוסר דובר מדינת פלשתינ, שצבא המדינה הזו נצטווה לנוע מן הירדן, שם גבול חנייתו על פי הסדר הקבע, לעבר השיפולים המערביים של השומרון על מנת לבוא לעזרת האחים הערבים בישראל. כתבנו הצבאי מוסיף, שגם במצרים ובסוריה נצפות תנועות צבא. כתבנו המדיני, שנמצא בקשר גם עם בכירים בממשל האמריקני, מעדכן שהנשיא אונציינקלוס עומד להופיע תוך שעה קלה לפני הקונגרס ולהודיע חודעה חשובה. ודובר צה"ל מודיע, שעקב המצב מתבקשים האזרחים לא לצאת מבתיהם, לבדוק את מצב המקלטים ולהאזין באופן רצוף לרדיו ולטלוויזיה למקרה שתהיינה הודעות הנוגעות ישירות לשלומנו של הציבור."

בשנת 2025 הוסדרו היחסים בין מדינת ישראל (מדינת העם היהודי) לבין האוכלוסייה הערבית בגליל ובמשולש (כ- 2.2 מיליון תושבים) ע"י כינון אוטונומיה ערבית במסגרת מדינת ישראל, שהפכה למדינה פדראלית. ההסכם הושג בעזרת המדינות השכנות הידידותיות לשני הצדדים - פלסטין וירדן. מתכונת היחסים בין האוטונומיה לבין המדינה דומה ליחסים שבין קוסובו וסרביה, שהושג בשנת 1999 לאחר מלחמה ממושכת והרסנית, או בדומה להסדר היחסים בין סקוטלנד לבין הממלכה המאוחדת.

הרקע לכך הוא כשלון המאמצים של האוכלוסייה הערבית בישראל לגלות אזרחות טובה ולהשתלב בחיים האזרחיים במדינה לצורך השגת שוויון אזרחי. רצונה של האוכלוסייה הערבית להיות מעורבת בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים לא נפל על אוזן קשבת, אפילו בקרב החוגים הליברליים והפתוחים בחברה הישראלית. גם מפלגות השמאל והמפלגות הליברליות היהודיות-ציוניות המשיכו לגלות יחס של פטרוניות כלפי האוכלוסייה הערבית וציפו ממנה לנהוג בדפוסים של נמשל מול מושל.

גם לאחר שניסו שיטות החרמה ובדלנות כאמצעי לחץ על הממסד הישראלי, נתקלו הערבים ביחס של ביטול וזלזול. בעקבות התנגשויות חמורות בין אזרחים ערבים תושבי הגליל והמשולש לבין כוחות הביטחון, על רקע הפקעת אדמות ערביות והריסת בתים, החליטו חוגים בממסד לחפש נוסחה שתבטיח את השלמות הטריטוריאלית של ישראל מצד אחד, ואת ההתנתקות ומניעת ההתחככות וההסלמה עם האוכלוסייה הערבית, מצד שני.

המדינות פלסטין וירדן, הקשורות לישראל בקשרים כלכליים ענפים, והחוששות שמא אי-הנחת השורר בין האוכלוסייה הערבית (פלסטינית) בישראל יתפשט לתחומיהן מחליטות להתערב ולעזור במציאת פתרון.

הנוסחה המתקבלת לבסוף על שני הצדדים קובעת מתן אוטונומיה לאוכלוסייה הערבית באזורים המאוכלסים לרוב ע"י ערבים (בעיקר בגליל עם שלוחה בכוון ואדי עארה והמשולש). הביטוי בפועל של האוטונומיה הוא בכך שהערבים ינהלו את חייהם האזרחיים (תכנון ובנייה, תרבות, חברה, מערכת משפט ועוד מספר תחומים אזרחיים) באופן עצמאי בעוד שענייני הביטחון, החוץ וסחר החוץ ינהלו ע"י ממשלת ישראל הפדראלית.

נובמבר 2001

ממשלת הליכוד הלאומי ברשות ברק הגיעה למימוש השלב הראשון בהסכם עם סוריה. בשלב זה אמורה ישראל להתחיל בנסיגה עד 2 ק"מ משיפולי ההר, נסיגה הדורשת משאל עם והסכמה לפני ביצוע. הפגנות ענק של התומכים והמתנגדים מביאות לאלימות, התובעת פגיעות גופניות בין שני המחנות, אך לא לאלימות "חמה". הלחץ הציבורי של הרוב, בסופו של דבר, ומשאל העם, שרוב מסיבי הצביע במהלכו בעד הנסיגה, אכן עשו את שלהם והמתנגדים כמו גם המתישבים בגולן נאלצים לקבל את דעת הרוב, ועם התנגדויות מקומיות, אך לא אלימות, החל שלב הנסיגה מהרמה.

מרץ 2002

מפלגת המרכז החדשה מגישה את הצעת החוק להפרדת הדת מהמדינה והמשבר הראשון הממשי בממשלה קורם עור וגידים. הגוש החרדי/דתי מנסה לפרק את ממשלת הליכוד הלאומי אך ללא הצלחה. ההסכמה עם הקמת הממשלה בין הליכוד החדש לבין ישראל אחת, שבנושאים חברתיים לא יינתן למפלגות קואליציוניות קטנות יותר ל"איים" בפרישה בתמורה זו או אחרת, אכן נושאת פרי. הממשלה ברוב קולות מחליטה על הקמת ועדת מלכידור לנושאי דת ומדינה, כאשר נציגי הזרמים מקבלים נציגות בועדה. עיקר הנושאים העומדים על הפרק הם נושאי הגיור בישראל, שנעשה בעייתי יותר ויותר עקב העלייה המוגברת מחבר העמים ואי יכולת הרבנות להתמודד עם הגיור המסיבי הנדרש בישראל. נושאים נוספים בועדת מלכידור הם הכרה ברושמי נישואין שאינם שיכים לרבנות, גיורים מוסדרים ומוסכמים בחבר העמים בשת"פ מלא של כל הזרמים, הכרה רשמית בכל הזרמים בישראל על ידי כל מרכיבי הממשלה והממסד, נישואין אזרחיים וכו'.

נציגים רשמיים של המפלגות הדתיות והממסד הדתי אינם מוכנים לשבת בועדה, למרות שרבנים צעירים מההתנחלויות ומהקיבוץ הדתי הצטרפו לועדה. הפגנות ענק חרדיות וחילוניות מלוות את התחלת הישיבות של הועדה בישראל ובמקביל גם הפגנות ענק בארה"ב מול שגרירות ישראל בווינגטון. הצעת החוק לביטול הבחירה הישירה נופלת בשל אינטרסים משותפים של המפלגות הקטנות ושל ראש ממשלת ישראל, שרק, "ישומרו האישי", עמון. במקביל מתחיל מהלך, שהם עומדים בראשו, לשינוי שיטת הבחירות מיחסיות לאזוריות.

ינואר 2003

מתחילה להתגבש הסכמה בועדת מלכידור וגורמים דתיים קיצוניים מאיימים על חייהם של חברי הועדה. המפלגות הדתיות/חרדיות פורשות מן הקואליציה ומקימות מערך דתי/חרדי שילך לבחירות במאי 2003. מטען נפץ מתפוצץ במרכז רכטר הקונסרבטיבי בירושלים. אין נפגעים בנפש. הארגון הבלתי מוכר "ישומרי הדת" לוקח על עצמו את האחריות ומאיים על חברי ועדת מלכידור. איומים טלפוניים מתקבלים במרכז התנועה הרפורמית בירושלים. השב"כ מצמיד מאבטחים לכל חברי ועדת מלכידור וראשי הזרמים הלא אורתודוכסיים בישראל. הליכוד החדש וישראל אחת מודיעים שילכו לממשלת ליכוד לאומי אחרי הבחירות. עיקר המאבק הינו בין גרון לשרק, ראשי התנועות, כאשר הנושא המרכזי בבחירות הינו התחום החברתי-כלכלי. בסקרים מתחזקים הליכוד החדש על חשבון בוחרי ש"ס, מפלגת המרכז

החדשה על חשבון מ"צ וישראל אחת על חשבון המפלגות הרוסיות השואפות להתחבר אל אחת מן המפלגות הגדולות. שרק מוביל בסקרים מול גרון בעיקר בשל עמידתו הלוחמנית מול הגוש החרדי/דתי. המפלגות הערביות מתאחדות לגוש אחד בראשות דיבי.

מאי 2003

שרק זוכה ברשות הממשלה. מפלגת המרכז החדש משלשת את כוחה על חשבון מרצ. הליכוד החדש וישראל אחת גדלים ב- 25% ע"ח המפלגות הרוסיות ושי"ס. הגוש הערבי מכפיל את כוחו. הגוש החרדי/דתי יורד בכוחו ב- 10%. המפלגות הקטנות נעלמות בשל הגדלת אחוז החסימה. הגוש הלאומי מצטמק ועובר בקושי את אחוז החסימה.

יוני 2003

מוקמת קואליציה מיידית בין הליכוד החדש, ישראל אחת, המרכז החדש והמפלגה הדתית הפורשת מהגוש החרדי/דתי. הגוש הערבי והגוש החרדי נשארים באופוזיציה.

2004 – 2005

השקעות עתק בישראל ובמדינות השכנות, תיירות גואה, אבטלה מינימלית, התחלה של צמצום פערים לאור ההשקעות המסיביות בתחומים החברתיים-כלכליים, ובמקביל - הגוש החרדי מגייס את החרדים בעולם לתמיכה מסיבית במוסדות החינוך שלו לאור קביעת הקריטריונים הברורים לחלוקת כספים שוויונית לכל המוסדות בישראל. מתחילה התנתקות מהתלות בממסד של המוסדות החרדים ומתחילה התבדלות מעשית של החרדים. ובמקביל - ממשלת ישראל מכירה בזכות הגופים המייצגים של החרדים והערבים בישראל לניהול עצמי בתחום החברתי-חינוכי ומאפשרת לקבוצות אלה באוכלוסייה לקיים ניהול סקטוריאלי על בסיס שוויוני עם שאר התושבים במדינה. ובמקביל - ועדת מלכידור ממליצה לממשלה על מסקנותיה מסיכומי הוועדה.

2006

ישיבות מרתוניות של ממשלת ישראל על המלצות ועדת מלכידור. הישיבות סגורות לתקשורת ואין הדלפות. תענית חרדית המונית ואיום בהתנתקות מן המדינה. הפגנות ענק חילוניות בתמיכה בממשלה המוציאה הודעות בזכות פשרה בין כל היהודים בישראל ובתפוצות. בהפגנת ענק בכיכר לבין נורקים אל תוך הקהל הצפוף ברחבה 3 רימוני רסס הגורמים למותם של 64 איש ולפציעתם של 371. זורקי הרימונים, 3 במספר, שבמהלך הערב נתפסים על ידי ציבור המפגינים, ניצלים מלינוץ על ידי כוחות הביטחון, כשהם פצועים קשה. עשרות אלפי מפגינים צועדים לכון גני ירק, העיר החרדית הסמוכה. כוחות צה"ל נערכים לקבלתם ולא מאפשרים להתקדם אל תוך גני ירק, פרט למהומות המעמתות את צה"ל במפגינים, מתפזרים המפגינים על ידי כוחות הביטחון. ממשלת ישראל מכריזה על מצב חירום לאומי ועל קבלת המלצות ועדת מלכידור ומבקשת את אישור הכנסת. הרבנות הראשית בישראל בראשות הרב האשכנזי, הרב הראשי, יבראל תאן, והרב הספרדי הראשון לציון, הרב תקשי חורון, עומדת מן הצד, בניגוד לעמדתה המתנגדת להמלצות הוועדה עד השלב הזה. מהומות הדמים המקומיות, שהתפתחו ברחבי הארץ והביאו לאובדן חיים ולפציעתם של רבים נוספים, גרמו לכך שכל

קריאה של הרבנות בנושאי דת ומדינה תעורר מהומות נוספות ותלבה את האש הפורצת כאמור במקומות שונים בארץ, אך בסדרי גודל קטנים.

המלצות ועדת מלכידור:

אישור נישואין אזרחיים בישראל. גיור בתהליך מוסכם בכל העולם ע"י כל הזרמים ומבחן סופי מקובל ע"י ועדת רבנים משותפת. אי רישום הלאום בתעודת הזהות.

הכנסת מאשרת את המלצות הוועדה כרוב קולות ובהתנגדות המפלגה הדתית (חופש הצבעה), המפלגות החרדיות והגוש הערבי. הגוש הערבי חושש מעליה גדולה של יהודים מגויירים מכל רחבי העולם. הכנסת מקבלת את המלצת הממשלה להכרזת מצב חירום חברתי, דוחה את הבחירות לשנת 2008 ותומכת בהמלצת ועדת החוקה בראשות צרידור לקיום הבחירות בשנת 2008 כבחירות אזוריות. הגוש הערבי והחרדי בכנסת מתנגד לשיטה זו מטעמים מובנים ובישובים הערביים פורצות מהומות מקומיות. צירי תחבורה ראשיים נחסמים על ידי המון ערבי, המפוזר בכוח צה"ל והמשטרה. צירי תחבורה בירושלים ובגני ירק נחסמים על ידי המון חרדי המפוזר בכוח צה"ל והמשטרה. מתעוררת אינתיפאדה ערבית וחרדית על צירי התנועה ובאזורים הסמוכים, בהם נהרגים ונפצעים רבים. הכנסת מאשרת את אזורי הבחירה, כאשר ב- 10 מהם רוב ערבי וב- 12 מהם רוב חרדי. בסיס האזורים הוא מספר התושבים בכל אזור. מוקמת ועדה פרלמנטרית ברשות יו"ר ועדת הפנים של הכנסת, שבסמכותה לקראת כל שנת הבחירות לשנות את אזורי הבחירה עפ"י מספר התושבים. תהליך הגירה פנימי של תושבים מאזור לאזור מתחיל להתרחש ומביא לידי כך שערב הבחירות ב- 2008 קיימים כבר 14 אזורי בחירה עם רוב מוחלט ערבי ו- 11 אזורי בחירה עם רוב חרדי (שכן דתיים עברו מאזורים חרדיים לאזורים אחרים). גרס ופיילין הם נציגי הממשלה המתאמים את השיחות עם הערבים. טריק גרון, ולוד טוי הם נציגי הממשלה המתאמים את השיחות עם החרדים.

2008 לאחר הבחירות

ממשלת ישראל מאפשרת לאזורים החרדיים והערביים להתקיים בניהול עצמי כאוטונומיה לכל דבר, להוציא נושאי חוץ ובטחון.

2025

קיום ממשלה ובה נציגות ערבית וחרדית על פי הפרופורציה של מספרם באוכלוסייה הכללית, צמצום מספר המפלגות ל-4, רווחה כלכלית, אבטלה מינימום, צמצום הפערים באוכלוסייה כתוצאה מהשקעות בתחומים אלה מביאים לרגיעה סקטוריאלית מוחלטת. מתחילה הגירה פנימית מאזורים לאזורים ללא אבחנה סקטוריאלית על בסיס כלכלי-חברתי.

ואל נא תגידו שהמשיח יגיע. הוא כבר פה!

בערבו של יום ירושלים, חודש אייר תשפ"ה (2025) התרווחה דבורה בן-יהודה בכורסא. הייתה לה, לראש ממשלת ישראל, סיבה לגאווה. באותו בוקר היא השיקה את החללית הראשונה של ישראל וצירפה את ארצה למועדון היוקרתי של המדינות השולטות בחלל. בין האסטרונוטים שהמריאו באותו בוקר הייתה גם בתה, יעל, טייסת קרב לשעבר, שהעניקה לאימה הרבה רגעים של נחת מהולה בחרדה מתמדת. ראש הממשלה חייכה. היא נזכרה בימיה כנערה שקטה וממושמעת; המרד שלה, כפי שכינתה את כניסתה לפוליטיקה, הגיע מאוחר יותר, אחרי שהוריה הלכו לעולמם. כשנזכרה בהם, עצמה ראש הממשלה את עיניה. מחשבותיה הוליכו אותה עשרים וחמש שנים אחורנית, לימים השחורים של שנת 2000 ואל הנס של אבא, שהתרחש ביום ירושלים של אותה שנה.

שנת 2000 הייתה שנה קודרת לישראל. הניסיונות של ראש הממשלה דאז לבנות קואליציה יציבה של כוחות, שיתמכו בהסדרי הקבע עם הפלסטינים, נכשלו. ככל שהתקרב המשא ומתן לשיאו והיקף הפשרות הנדרשות נחשף לציבור, התגבש מחנה המתנגדים לתנועת עממית ורחבה, שהקיפה חלקים ניכרים באוכלוסייה.

הידיעה כי אהוד ברק ויאסר ערפאת הצליחו, לאחר משא ומתן מפרך, להגיע להסדר קבע הכתה רבים בתדהמה. למרות הערכות המומחים, שלא ניתן יהיה לגשר על הפערים בין הצדדים, הצליחו השניים להגיע להסכמה. המחיר היה קשה לשני הצדדים - כל צד התפשר על מרכיבים מרכזיים בסיפור הלאומי שלו. בתקופה שקדמה למשאל העם חזרו ברחוב הישראלי המראות הקשים של קיץ 1995: תומכי ה"לא" עצרו את התנועה בצמתים, הבעירו רחובות, התעמתו עם המשטרה והצבא. תומכי ה"כן" יצאו אף הם לרחובות, מוצפים ברגשות אשם על קיץ 1995, הפעם לא יופקר ראש הממשלה. ימין ושמאל היו נכונים לקרב האחרון, ועימות הדמים הלך והתקרב. גם מתנגדי ההסכם בקרב הפלסטינים התחזקו, וגדלה נחישותם להקריב הכל על מנת להביא לחורבן התהליך. תומכיהם יצאו לרחובות וקראו תגר על הרשות הפלסטינית, שלא עמדה בפרץ. לאחר שני פיגועים קשים בירושלים ובתל-אביב, נמלא לבם של רבים בתחושת ייאוש: "ברית הקיצונים", שמפניה חרדו, קרמה עור וגידים.

בשיא הסערה, על פי התהום, כשנדמה היה שהארץ תשועב במלחמת אחים בלתי מתפשרת, התברר שלקחי העבר לא נשכחו. באותו רגע דרמטי קמו מספר מנהיגי ציבור בקרב המתנחלים וקראו קריאה:

"אחים ואחיות יקרים: הפור נפל. ניסיונו להתנחל בארץ ישראל ולהתנחל בלבבות עם ישראל נכשל. הציבור הישראלי אינו מוכן להקריב את הקורבן הנדרש על מנת להמשיך ולהיאחז ביהודה ושומרון. הברירה העומדת בפנינו אכזרית: מדינת ישראל בלי יהודה ושומרון או מלחמת אחים, חורבן המדינה ואובדן הארץ כולה. איננו רוצים מלחמת אחים. לנוכח ברירות אלה, הגענו למסקנה: עלינו לגייס את כוחות המחנה הלאומי למניעת שפיכות הדמים. לא נשכח את אובדן חבלי ארץ האבות, אך פנינו לעתיד. יש להפסיק לאלתר את המחאה האלימה בטרם יישפך דם."

בין החתומים על הקריאה היה גם הרב יעקב בן יהודה (יהודוביץ), אביה של ראש הממשלה.

בתו לא שכחה את הרגע; חיבוטי הנפש שקדמו להחלטה, החשש מהתגובות, תחושת הבגידה והאובדן. אביה קיבל אז החלטה, שקרעה את לבו. הוא לא שיער כי מעז יצא מתוק; הרב וחבריו הסיטו בבת אחת מדינה שלמה ממסלול של התרסקות. קריאתם הביאה לרגיעה ברחובות. ניסיונות נוספים להמשיך בהתנגדות אלימה נתקלו עתה בעוינות ציבורית. אפילו בהתנחלויות הוחרמו הקיצונים. היציבות חזרה.

הרגיעה בישראל גררה רגיעה גם בקרב הפלסטינים. המתונים שביניהם הבינו עתה שסירוב להסכם עלול להביא להתנפצות המאויים הלאומיים. במהירות רבה התגבש גוש פוליטי רחב של תומכי התהליך. גוש זה, שהביא לאשרור ההסדר, עתיד להוביל את הישות הפלסטינית אל המאה ה-21, מעבר לתקופת ערפאת, לדמוקרטיזציה של החברה הפלסטינית.

ואולם לקריאת ראשי ציבור המתנחלים הייתה השפעה עמוקה הרבה יותר. הייתה זו נקודת מפנה בתולדות הפוליטיקה הישראלית ותחילתה של תקופה חדשה - עידן של נדיבות והתחשבות. רגשות השנאה, הכעס והעוינות של רבים בשמאל כלפי ציבור המתנחלים והימין פינו את מקומם לרגשות כנים של הכרה בקורבן, השתתפות בצער והטיית כתף. הייתה זו תקופה של קשב, רוך ותשומת לב. ערביי ישראל השכילו אף הם למתן את התבטאויותיהם ולא להיתפס כשמחים לאיד.

במשאל העם זכה הסדר הקבע לתמיכתם של מרבית תושבי ישראל. הפינוי אל תוך גושי ההתיישבות בריבונות ישראל היה כרוך במחוזות קורעי לב, אך למעט במקרים בודדים, לא נדרשה התערבות הצבא. בכאב ויתרה אוכלוסיית המתנחלים על מאמציו של דור שלם וקשרה את גורלה עם עתידה של המדינה. ראש הממשלה נאנחה, כשנזכרה בכאב עקירת הישובים. בתה יעל, שהיום ממריאה לחלל, הייתה אז ילדה בת חמש, דור שלישי להתיישבות ביש"ע. היא זוכרת את מבטה הנבוך והמבולבל של הילדה, שלא הבינה מדוע סבא וסבתא קורעים את דש הבגד ויושבים על הארץ, אפר לראשם, ואימא ואבא חופרים בור בחצר וטומנים בו את הספרים. בדיעבד, האם היה הקורבן כדאי? ראש הממשלה נאנחה שוב. בערב חגיגי כל כך אין מקום לזיכרונות קודרים, החליטה. צריך לראות גם את הטוב שיצא מכל הכאב; בעקבות ההסכם, היו ירושלים וסביבותיה בריבונות ישראל, והייתה בכך סגירת מעגל, הכרה בינלאומית בזכותה של ישראל לקיום בשלום. מאז, ביטחון ישראל הלך והתבסס על הסכמים ובריתות ועל טכנולוגיה מתקדמת, שבזכותה הצטרפה לבסוף למועדון היוקרתי של מדינות, שיש להן טריטוריה גם בחלל. אמנם, טריטוריה בלי אדמה, אבל בימינו גם האוויר שווה הרבה.

ראש הממשלה חייכה. מחשבותיה לקחו אותה אל ראשית האלף השלישי, ואל ראשית צעדיה בפוליטיקה. היא הייתה מיוזמות הפיוס בין מחנה ה"נצים" למחנה ה"יונים". אחרי שהמאבק על האדמה הסתיים, הגיע זמנו של ה"מפץ הגדול" בפוליטיקה הישראלית; מימין ומשמאל התקבצו אנשי הציבור לכלל גוש פוליטי מרכזי שערכיו המרכזיים הם ערכי הציונות. הקמת המדינה הפלסטינית חידשה את הקונצנזוס סביב הגדרת הזהות של המדינה: מדינת ישראל היא מדינה יהודית, שאזרחיה הערביים זכאים לשוויון זכויות מלא ומכירים במשמעות קיומה של מדינת לאום יהודית. הזכויות הלאומיות של הפלסטינים מומשו מעבר לגבול, בישות הפלסטינית.

בשנת השישים וחמש לעצמאות ישראל חזר הגוש הפוליטי המרכזי והתחייב לפעול למען שלומה ורווחתה של מדינת ישראל ברוח החזון הצינוני. למרות התנגדות החרדים, נקבעה אמנה שהסדירה את מעמד הדת במדינה, והבטיחה את שוויון הזכויות של הרפורמים, הקונסרבטיבים והחילונים. אלה זכו להכרה מצדו של החוק באמונותיהם ובדרך חייהם. אובדן המונופול על הדת גרם לזעזוע קשה בקרב הציבור החרדי. קריאת התגר על ההנהגה הותיקה, שהובילה את הציבור הזה למבוי סתום, התעצמה. היא נישאה על רגשות תסכול מן העוני הקשה, מהיעדר השכלה טכנולוגית ומהעוינות הגוברת של הציבור החילוני, שזעם על התנזרות החרדים מנשיאה בנטל הלאומי. עתה היה הציבור החרדי בשל לשינוי.

בראשית העשור השני של המאה ה-21 החלה המהפכה השקטה באורח החיים של הציבור החרדי לתת את אותותיה. הסכמתם בשתיקה של רבנים חשובים להתגייסותם של צעירים חרדיים לצה"ל או לשירות לאומי, עשתה את שלה. הצעירים הללו חזרו הביתה בהחלטה נחושה לרכוש השכלה טכנולוגית ולהשתלב בשוק העבודה. הקמתה של אוניברסיטה חרדית בשנת 2006 פתרה עבורם את הדילמה של "יציאה לתרבות רעה". מעתה היו יכולים ללמוד מקצוע בלי להינתק מן הקהילה החרדית ובלי לוותר על אורח חייהם המיוחד. גם הוויכוחים בשאלות של דת ואמונה נמנעו; באוניברסיטה החרדית יש הפרדה בין גברים לנשים, ואין בה פקולטה למדעי הרוח או למדעי היהדות. תחומים אלה נשארו בחזקתן של הישיבות. בהדרגה עלתה רמת החיים של הציבור החרדי, וגברה השתלבותה של קהילה זו בחברה. יחד אתה באה גם ההזדהות עם מדינת ישראל והרצון לתרום לה ולחזקה.

אין ספק, שהמהפכה השקטה בעולם החרדי הייתה אחד הגורמים, שהפכו את חמש עשרה השנים הראשונות של המאה ה-21 בישראל לשנים של צמיחה כלכלית. מסתבר, שכושר ההתמדה של הראשים החרדיים מן הפלפול התלמודי העניק לתעשייה המתוחכמת בישראל חיזוק מרשים במרוץ הטכנולוגי. הזרעים הכלכליים שזרעו בשנות המאבקים הפנימיים הניבו עתה פירות; הכנסות המדינה גדלו ופעולות, שבעבר היו חלום, הפכו למציאות: תשתיות רבות נבנו, ומסילת ברזל הונחה לבאר-שבע, לירוחם ודימונה, לטבריה ולקריית שמונה. אלה אפשרו הקמתן של קריות טכנולוגיה בערי הפריפריה, שנהנו מחינוך איכותי מגיל צעיר ומשירותי בריאות משופרים.

לשינוי הכלכלי היה היבט ערכי. צעירי ישראל, שהתחרו בהצלחה עם מיטב ענקי ההיי-טק בעולם, הביאו הביתה אמות מידה חדשות. הערך "איכות" הפך להיות ערך מוביל בישראל. המילה "סמון" והביטוי "יהיה בסדר" הפכו לסמל של דרך החתחתים הישנה, שאיש אינו מתגעגע אליה. "שלמות", "הקפדה", "ניקיון" הפכו לאמת מידה, שחלחה מאנשי הטכנולוגיה אל האוניברסיטאות ומהם אל המורים הצעירים, ובסופו של דבר גם לעיריות ולמשרדי הממשלה.

מפת ישראל השתנתה גם היא, כאשר "תוכנית האשכולות" קרמה עור וגידים; בחיפוש אחר איכות חיים העבירו רבים את מקום מגוריהם לעיירות, שאך לפני עשרים שנה נקראו "עיירות פיתוח" - מוקדי מצוקה ותסכול חברתי. עתה, לאחר שחוברו ברשתות תחבורה ותקשורת למוקדי העסקים והבילוי, הפכו מקומות אלה למקורות משיכה, שיש בהם נוף, שקט ומרחבים.

בכלכלת המידע, שלמרחק הפיזי אין בה משמעות, לא היססו חברות רבות להקים בסיס במקומות מרוחקים. עם המהנדסים ואנשי התוכנה הגיעו גם היתר - משפטנים ועורכי דין, מסעדנים וסוחרים. השסע של מרכז מול פריפריה נשבר.

רוח הפשרה והפיוס, עם התקדמות כלכלית מרשימה, עוררו שיח ציבורי רענן ביחס לתפקיד החברתי של המדינה. גם בנושא זה, לאחר ויכוח ארוך וסוער, נוסחה אמנה חברתית חדשה, המחייבת את המדינה להעניק שירותי חינוך, בריאות ורווחה ברמות המקובלות במערב. הוסכם כי יעדי התקציב - תוצר השפעה והיתרות העודפות של תקציב הביטחון - יוקצו למטרות אילו. זאת ועוד, לאחר שנים של שדרוג מערכות החינוך והתשתית בכפרים הערביים על יסוד ערך השוויון, החל המאמץ לתת את אותותיו. שיפור בתשתיות ובמערכות החינוך, פתיחת מקומות עבודה ממשלתיים רבים בפני ערביי ישראל והשפע הכלכלי שהגיע לכפרים הפכו את ערביי-ישראל לישראלים-ערבים, תושבים שווי זכויות במדינה החפצה בנוכחותם והם מכירים בריבונותה.

עתה היה מעמדה של ישראל בלתי מעורער, ותוכן חדש נוצק לתפקידה כמדינת העם היהודי. מנהיגי הזרמים היהודים השונים בישראל נטלו את שבט המנהיגות היהודית העולמית, תוך שהם משכיילים להבדיל בין המחלוקות הפוליטיות הפנימיות לבין השיח היהודי העולמי. ישראל הפכה להיות למרכז החינוך היהודי, המושך אליו צעירים יהודים מרחבי העולם. רבים מהם שוהים בה תקופה משמעותית ורוכשים את השפה העברית. צעירים אלה הופכים לשליחי החינוך היהודי ולימוד העברית בתפוצות. מדינת ישראל, שהוקמה במאמצי העם היהודי, חוזרת ומעניקה ליהודי התפוצות את המתנה היקרה מכל - זיכרון לאומי והיסטורי ותחושה של שייכות.

עידן השלום הפנימי הגיע, עידן של סובלנות פוליטית וחיפוש אחר המכנה המשותף. קריאתם הדרמטית של ראשי המתנחלים מלפני עשרים וחמש שנים ממשיכה להדהד בלבבות. גם בלבה של ראש הממשלה, הגברת דבורה בן יהודה, מורה, בתו של רב. היא קמה ממקומה וניגשה לארון הספרים. נטלה את התנין, שהעניקו לה הוריה לפני שנים רבות, ופתחה אותו במקום החביב עליה, בספר ירמיהו. בעיניה, ירמיהו היה נביא החורבן והזעם, שידע גם את סוד הנחמה. בלחש חזרה על המילים (ירמיהו כ"ג 7-8): "לכן הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים. כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הידחתים שם וישבו על אדמתם."

הסיפור להלן אינו תרחישי, אולם הוא ממחיש את הדימוי של ישראל, כפי שהצטייר לא פעם בדימוי הקבוצה - ספינה הולכת ונטרפת, שמלחיה נאבקים על המקום ליד ההגה במקום לתקן את הפרצות.

קשת בענן מאת ד"ר מור אלטשולר

במוצאי ראש השנה תשפ"ה, סתיו 2025, נפתחו ארובות השמיים וגשם עז החל לרדת. בישראל שמחו על גשמי הברכה, אחרי שבע שנים של בצורת נוראה. הם היו עיוורים, מוכים בסנוורים, ולא הבחינו שהמים בוקעים גם מבטן האדמה. כשהתעוררו, כבר החלו ערי החוף להתכסות במים, ובתוך עשרת ימי התשובה נקוו ביצות טובעניות באזורי החר הגבוהים.

העולם עקב בדאגה אחר ההצפה של ארץ הקודש וחורבן המקומות הקדושים; מסגדי הר הבית, הכותל המערבי והכנסיות בויה דלורוזה. הבינו, שהטבע יצא מגדרו, אך נחלקו בנוגע לסיבות. גיאולוגים דיברו על זעזועים עמוקים, שגרמו לאדמה לפעור פיה ולהגיר מתוכה מים. גיאוגרפים אמרו שהקרקע קרסה מפני שלא עמדה בעומס. הזכירו את צפיפות האוכלוסין בישראל ובפלסטין, שהיא הגבוהה בעולם, ואת הבנייה המסיבית, שביקעה את קרום האדמה והולידה תוהו ובהו. רק המטיף האוונגליסטי, הכומר ג'ון רובינסון מדנבר קולורדו, לא הופתע. עשרים וחמש שנים הוא זועק על הטעות הטראגית של המילניום; המושיע לא נולד בשנת אפס אלא בשנת 25 לספירה, והוא עתיד לשוב בשנת 2025. עכשיו הגיע סוף-סוף רגע התהילה שלו; על כר הדשא שלפני הכנסייה המצועצעת בדנבר, הטיח בפני מצלמות הטלביזיה שארמגדון מגיח ממחבואו. השטן שולט בעולם. "מלחמת גוג ומגוג" צרה, "היכונו לביאת המשיח!"

גם מועצת רבני אמריקה לא ישבה בחיבוק ידיים. מבתי הכנסת עלתה הקריאה להתפלל ביום הכיפורים על אחינו בישראל, ונשיאת ארה"ב, מרגרט שקולניק, שאביה היה יהודי, הבטיחה לקלוט 100,000 פליטים מארץ הקודש.

בארץ הקודש דיברו על מבול. בערי העוני הצפופות של הדרום הזינוה התפרצו דרשנים בפרוטה, מאלה שנוהגים להפוך ארגו ולנאום בשווקים. הם זעקו שאלוהים מאס בארץ המושחתת והחליט להשמידה. היו שהפצירו בשומעים למהר ולעשות תשובה עד יום הכיפורים. אחרים הציעו למכירה מים קדושים, סגולה נגד מי המבול. לא היו קונים; כל מי שיכול, נמלט לכיוון מצרים, ברכב או ברגל.

גם בתל-אביב לא שמעו את ההודעות המרגיעות מטעם פיקוד העורף, מפני שקווי התקשורת האלקטרונית קרסו. ממילא, לא נותרו מאזינים, שכן תל-אביב הייתה ספינה טובעת, הננטשת במהירות; העשירים ניצלו את המטוסים הפרטיים, או את היאכטות, שלהם והפליגו במהירות לעומק הים, שנתר שקט באופן מפתיע. האחרים שילמו הרבה כסף לדייגים של יפו, בדרך כלל לשווא; על חוף הים פרצו מהומות, כשבריינים השתלטו על העסקים. לשאר לא נותר אלא

להתגודד על החוף ולהתבונן בייאוש בסירות המתרחקות.

ירושלים התרוקנה. תושביה, אחוזים אימה, נמלטו מזרחה לירדן, כשהם דורסים בדרך את אלה שברחו ברגל וסתמו את הכבישים הצרים. היו שמועות, שהיילים פלסטינים ירו בנמלטים והותירו שורות של גוויות ומכונניות חרוכות. אלה שהצליחו לחצות את הירדן, נשאו אתם שמועות מרושעות וחסרות בסיס. למשל, על שלושה מטוסים, שהמריאו מהמנחת שליד הכנסת רגע לפני שהוצף. במטוסים ישבו בעלי הפריבילגיות – שרים בממשלה, בכירים מבנק ישראל, עיתונאי צמרת וכמה מחברי המטה הכללי של צה"ל. שמענו, שהעולם האיר פניו לפליטים מישראל, וברור שהתחרטנו על שלא ברחנו בזמן. אבל עכשיו מאוחר מדי, וחייבים למצוא דרך לשרוד.

זה היה ערב יום הכיפורים. קשה לזכור איך התגלגלנו לפסגת ההר שמעל לצפת, מחפשים נקודת משען יבשה. באנו מעולמות שונים וזרים ואלמלא המצב לא היינו יודעים זה על קיומו של זה. אבל כעת, בלית ברירה, הצטופפנו בצרף העץ הקורס, שננטש על ידי חיילים ששירתו פעם על פסגת ההר.

כך זכיתי להכיר כמה מהטיפוסים המשונים, שאיכלסו את ישראל בימים שלפני המבול. לדוגמא, צמד של פרופסורים לזואולוגיה, שביקשו להתנתק מהציביליזציה ולכתוב בשקט מאמרים חשובים על העופות הדורסים של הגליל, ולא שיערו שבינתיים הציביליזציה תינתק מהם. האחד היה עגלגל ופרוע, מין טרול קטן, המשוטט ביערות אירופה. הוא סבל מקוצר ראייה, שגרם לתקריות משעשעות. למשל, כאשר עמד על ראש ההר וקרא לעולם הנאור לבוא לעזרתנו, התבלבל ופנה מזרחה, לעבר סוריה. עמיתו היה מוצק ושרירי, לוחם סירת בדימוס, שהמאציאזים החינני שלו הלך ונשטף במים הגואים. במקומו, החלו לצוץ פניו האפלות של הדיכאון, האופף את מי שהגיע לסוף הדרך. "כשזה ייגמר", חזר וקונן, "לא יישארו עוד יהודים על פני האדמה." זיק אפל התגנב לקולו, כשחזר וטען כי העם היהודי בתפוצות מתבולל במהירות. "ובישראל... אחרי המבול לא יישארו כאן אלא איים קטנים של יהודים, אם בכלל." קראתי להם הזרז והעורב.

אל השניים נספח בחור צעיר, צפר מהחברה להגנת הטבע. הוא היה נשר רחב כנף, שלא התעסק בקטנות, אלא דרש במפגיע לצאת מייד לדרך. "אם לא תבואו אני יוצא לבד", הודיע. מטרתו הייתה בסיס טילים, הממוקם מתחת לפני הקרקע באחד מהרי הגליל. הוא שירת כקצין בבסיס, אמר, וידע שיש שם חללית, שהורכבה בחשאי על ידי מדענים ישראלים. "אין ספק שאוכל להתניע את החללית" אמר "וזאז נמריא מייד. תוך כמה שניות אנחנו מעל למבול ומעל לשטויות האלה."

"האריה" התנגד. הוא היה המבוגר שבינינו. לפני חמש עשרה שנים נאלץ להתפנות מביתו שברמת הגולן ומאז לבש שחורים וצם פעמיים בשבוע. עכשיו נשף בבזו. "חללית, הא? עם ישראל נגמר, ארץ ישראל נגמרת, וזה מדבר על חללית לשמים! ההר הזה הוא המצדה שלנו" פסק "מכאן לא זזים, ולו כאן תהא קבורתנו."

לא ברור, אם הדרך אל בסיס הטיילים עדיין יבשה. אבל ברור, שבין הנוכחים יהיו כמה שלא יצליחו להגיע אפילו לקצה השביל. בעיקר הזרזיר קצר הרואי. וגם שניים, שביני לבני קראתי להם "שועלים קטנים מחבלים כרמים". האחד, רופא ערבי מכפר בסביבה, סבל מקוצר נשימה כרוני. השני, קטוע רגל, היה חרדי ירושלמי ממוצא ספרדי, שהגיע להתפלל על קברי צדיקים ולעצור את המבול. הוא טען שהכל מזימה.

"תראו את הערבי הזה," לחש בקול רם, "הוא רק מחכה שנטבע, כדי שיוכל להשתלט על כל האדמות בגליל." הרופא הערבי שמע: "מה להשתלט," הצטווה, "אתה לא רואה שאני טובע בדיוק כמוך?" התחיל להיות צפוף על ראש ההר, וקר עד אימה. אם נסלק מהצריף אדם או שניים, יהיו פחות ויכוחים. וגם פחות פיות להאכיל. אבל אי אפשר לזרוק את הערבי, כי הוא הרופא היחיד שהיה שם, ובוודאי נזדקק לו. והחרדי, לפני שנקטעה רגלו ולפני שחזר למקורות, היה ימאי, וכעת הוא נחוץ לנו כדי להשיט את התיבה.

מוכרחים לבנות תיבה. הרעיון הגיע מגברת מטופחת, שביני לבני התפלאתי מדוע לא נמלטה באחד מהמטוסים, שהמריאו רגע לפני המבול, וגבו בהם אלפי דולרים בעד כל כרטיס. הגברת הייתה עקשנית, ובעיני נראתה כמו מלכת הכורות. "מוכרחים לבנות תיבה," חזרה ואמרה. חתולונת, סטודנטית כחושה מאחד המושבים בסביבה, שעבדה בחופשות בתור מלצרית על ההר, קפצה מיד: "אתם תבנו לאשכנזית את התיבה" יללה, "והיא תשתלט על הכל, אפילו על האוויר. ובכלל, לא בטוח שמגיע לכם להינצל, דגים שמנים שכמותכם. אל תשכחו, בים הגואה יש המון כרישים רעבים, שישמחו לבלוע אתכם בחינם." היא לפתה את תיק הצד שלה, ושמענו איך קופסאות השימורים משקשקות בתוכן. "אין מה לדאוג" חשבת, "בעת הצורך לא תהיה בעיה להשתלט על התיק ועל החתולונת." יכולתי להבחין שמחשבה דומה עוברת בראשה של הנמרה, שישבה לצידה ומתחה את גופה, מתאמצת להציף לתוך התיק. הנמרה, רבנית רפורמית ידועת שם, בחרה לה זמן מצוין להפגין בצפת נגד הכפייה הדתית. עכשיו חזרה והתמתחה, והתחילה לנהום; שבתיה הזאת לא יהיו מחיצות בין גברים לנשים; ושהחרדי הזה יחדל להטריף את דעתה ויתחיל לקרוא לה כבוד הרב, כי היא מתכוונת לנהל את התפילות בתיבה; הרי בלעדיה אין מניין.

דווקא הטווסית לא עשתה בעיות, אולי בגלל החולשה והבחילות, שהופיעו אצלה ברגע שהמים החלו לטלטל את הצריף שלנו מצד לצד. "טווסית" היה כינויה של הדוקטורית, שהגיעה להר כדי להקור את תעלומת קברו של ר' שמעון בר יוחאי, שכמה ארכיאולוגים טענו כי אינו קברו של התנא הידוע מספר הזוהר, אלא קבר של איזה שייך ערבי. היא הייתה חוקרת קבלה, שחיברה ספר, וכו- כך טענה - פיצחה את סוד הקשת בענן; אינסוף הצבעים, המרכיבים את הקשת, הם סמל לאחדות שברבי ולהרמוניה שבין האדם, הטבע ואלוהים. אבל עכשיו הייתה רטובה וממועכת, וסודות הקבלה נראו לה רחוקים. בשפתיים כחולות מקור הפטירה, "אין לי כוח לקשקושים. או תיבה או שנמות, תפסתם?"

תיבה או מוות, חזרתי אחריה, כהד לקול המים המתגברים בחוף, פורצים מלמטה ונמהלים במי הגשם שלא פסק לרגע. בעצם, אני עסקתי בחשאי בשתי משימות דחופות. האחת, איתור הנחש שהסתנן לחבורה. "בכל גן עדן יש נחש" לחשתי לעצמי "ומה זה כאן אם לא הדרך לגן

עדן?" המשימה השנייה הייתה איתור אלה שאפשר לוותר עליהם. בכל חבורה יש כאלה, שהם מטען חריג ומיותר, וממילא לא יזכו להיכנס בשערי השמיים; המזיקים, שמחבלים במאמצי הכלל להשיג את המטרה הנעלה, והאידיאליסטים, שיקריבו את כולנו למען איזה רעיון מטורף. והטפילים, שלא תורמים שום דבר ורק דורשים ודורשים. וכמוכן, החלשים, שהם נטל קבוע על צווארינו. בלי להרגיש התחלתי לפזם בשקט, אולי כדי להרגיע את עצמי, את השיר "כה אמר, כה אמר השם, מצא חן במדבר." ואחר כך את סיסמאות הבחירות של כל המפלגות. "לא בג"צ רק בד"צ." וגם: "הלאה הפרויטים השחורים" של הליצן הזה, שחבר בבחירות האחרונות לסוציאליסטים האדומים. שרתי אפילו את "ישראל היא פלסטין," שגם הדוקטור מהכפר ירגיש בנוח.

אבל איש לא הרגיש בנוח. בשקט שהקיף אותנו ראיתי את יושבי הצריף כאילו היו שקופים. עיני של הנשר הצעיר התרוצצו מצד לצד. ברור, שלא ויתר על החללית שלו, והוא מתכנן להסתלק. מן הסתם ייקח אתו את חתולונת, צעירה עם תיק מלא באוכל. אסור לתת לצעירים לברות, חשבתי ביאוש, חייבים להשאיר אותם ולהיפטר מהזקנים. גם האחרים חשבו כך. לאור קרניה האחרונות של השמש, שהסתננו לצריף, יכולתי לראות את מחשבותיהם מתרוצצות כנחשי מים מעוקלים. מקיפות את הצריף כמו תנינים גדולים, כבדים, פעורי פה.

פתאום בלעה אותנו חשכה גדולה. הרגשתי חבטה איומה. הצריף הרעיד על מקומו, ניתק במהירות והחל להיסחף בזרם הגואה. זה הרגע. בחושך תפסתי את הרגליים שלידי והתחלתי למשוך החוצה, לפתח שנפער כשהדלת נעקרה מן הציר. גוף כבד נפל עלי מלוא קומתו וזוג ידיים תפסו בראשי ולפתו את גרוני. הרגשתי מחנק. אם רק אצליח להשתחרר, אוכל למשוך את העלוקה הזו עד הפתח ולהיפטר ממנו בדחיפה. מכל צד הקיפו אותנו צלליות מתגוששות, דוחפות ומושכות בפראות. הצריף החל לגנוח, קרשים מתפקעים ונבקעים. נשמעה צרחה: "תפסיקו, אתם מטביעים את הצריף!" ואחריה דממה. ראשי בער, כאילו נתקעו בו אלפי סכינים דקיקות.

ויהי המבול ארבעים יום על הארץ וירבו המים ויישאו את התיבה ותרים מעל הארץ. ויגברו המים וירבו מאד על הארץ ותלך התיבה על פני המים. והמים גברו מאד מאד על הארץ ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים. ויגווע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ וכל האדם. כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו. גם בצריף מת חשבון הזמן, אבל יושביו ידעו שזמן רב יעבור עד שיראו את קצה השמיים. עד שיראו את הקשת בענן.

רשימת מפגשי הקבוצה

1. מלון "דן קיסריה", 6-8 בינואר 1999
היכרות ולימוד השיטה
2. מכון "הרטמן", ירושלים, 17 בפברואר 1999
ההיבט הדמוגרפי: הרצאה של פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה, האוניברסיטה העברית, ירושלים
3. מלון "דן קיסריה", 24-26 במארס 1999
ההיבט החברתי: הרצאה של דד עוז אלמוג, מכללת עמק יזרעאל
ההיבט הכלכלי: הרצאה של פרופ' עזרא סדן, מנכ"ל משרד האוצר לשעבר
ההיבט של ערביי ישראל: הרצאה של פרופ' אלי רכס, אוניברסיטת תל-אביב
ההיבט האזורי: הרצאה של דר יורם מיטל, אוניברסיטת בן גוריון
4. מכון "הרטמן", ירושלים, 28 באפריל 1999
הדרכה בבניית תרחישים
5. מלון "רימונים", צפת, 9-11 ביוני 1999
הצגת התרחישים האישיים של כל חברי הקבוצה. בעקבות המפגש הוכנה מקראה עם כל סיפורי התרחישים שהופצה בין חברי הקבוצה.
6. מלון "דן קיסריה", 7-9 ביולי 1999
דיון וניסיון להכללת התרחישים האישיים לארבעה תרחישים עיקריים.
7. המרכז ללימודי ישראל יפה, תל-אביב, 10 בנובמבר 1999
ההיבט הביטחוני: הרצאה של עמי איילון, ראש השב"כ
8. מלון "גולדן טוליפ", ים המלח, 17-19 בנובמבר 1999
דיון בארבעת תרחישי היסוד
9. מכון "הרטמן", ירושלים, 15 בדצמבר 1999
דיון בארבעת תרחישי היסוד הסופיים והסכמה עליהם.
10. מכון "הרטמן", ירושלים, 26 בינואר 2000
הצגת התרחישים בפני קבוצת הביקורת
11. מפגש סיום: מכון "הרטמן", ירושלים, 8 במרץ 2000
מפגש סיום: דיון במסקנות המפגש עם קבוצת הביקורת
החל ממארס 2000: הצגת התרחישים בפני מקבלי ההחלטות.